

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องผลการฝึกอบรมคณะกรรมการพัฒนาเด็กสังกัดเทศบาลตำบล โดยใช้การเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมเอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วได้แบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย
  - 1.1 ความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย
  - 1.2 หน่วยงานที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย
  - 1.3 นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย
  - 1.4 แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544
  - 1.5 การพัฒนาเด็กปฐมวัย
2. การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา
  - 2.1 ความหมายของการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา
  - 2.2 หลักการและเหตุผลของการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา
  - 2.3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
  - 2.4 พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542
3. เทศบาลกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย
  - 3.1 ความเป็นมาของการจัดตั้งเทศบาล
  - 3.2 หลักเกณฑ์การจัดตั้งเทศบาล
  - 3.3 โครงสร้างของเทศบาล
  - 3.4 เทศบาลกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย
  - 3.5 การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของเทศบาล
  - 3.6 ความเป็นมาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนเทศบาล 1

4. คณะกรรมการพัฒนาเด็ก
  - 4.1 ความหมายและคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของคณะกรรมการพัฒนาเด็ก
  - 4.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาเด็ก

5. การฝึกอบรม
  - 5.1 ความหมายและความสำคัญของการฝึกอบรม
  - 5.2 ประเภทของการฝึกอบรม
  - 5.3 เทคนิคและวิธีการฝึกอบรม
  - 5.4 ประโยชน์ของการฝึกอบรม

6. การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน
  - 6.1 ความหมายของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน
  - 6.2 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน
  - 6.3 ขั้นตอนของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน
  - 6.4 บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนที่ใช้การเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน
  - 6.5 ข้อดีและข้อเสียของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน

7. ความสามารถในการแก้ปัญหา
  - 7.1 ความหมายของความสามารถในการแก้ปัญหา
  - 7.2 ประเภทของปัญหา
  - 7.3 องค์ประกอบของความสามารถในการแก้ปัญหา
  - 7.4 กระบวนการและขั้นตอนการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา
  - 7.5 การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา
  - 7.6 ทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้งในการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา

1. การจัดการศึกษาเด็กสำหรับเด็กปฐมวัย

1.1 ความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

เด็กปฐมวัย (0 – 5) ปี เป็นวัยที่มีอัตราของการพัฒนาสูง ถ้าเด็กได้รับการเลี้ยงดูที่ดีและถูกต้องตามหลักจิตวิทยา และพัฒนาการ เด็กก็จะพัฒนาได้ตามศักยภาพ จากทฤษฎีองค์ความรู้เรื่องพัฒนาการเด็ก และพัฒนาการของสมอง สรุปได้ว่าช่วงเวลาที่เหมาะสมและจำเป็นที่สุดในการพัฒนาสมอง คือ ในช่วง 5 ปีแรกของชีวิต เด็กที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูและพัฒนาอย่างถูกต้องในช่วงเวลานี้ เมื่อพ้นวัยนี้แล้วโอกาสทองเช่นนี้จะไม่หวนกลับมาอีก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544) ดังนั้นจึงมีผู้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยดังนี้

Comenius (1592 – 1670 อ้างถึงใน พรรษา นิลวิเชียร, 2535) กล่าวว่า เด็กวัยอนุบาลเป็นวัยที่ง่ายต่อการปั้น เด็ก ๆ ควรได้เรียนรู้โดยการกระทำและเรียนโดยการเล่น การศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่เริ่มตั้งแต่แรกเกิดไปจนตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ Froebel (1852 อ้างถึงใน มณิตา แมนผดุง, 2544) ที่เชื่อว่าการเล่นเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ของเด็ก และถือว่าเด็กทุกคนมีความสามารถภายใน ซึ่งจะแสดงออกเมื่อได้รับการสนับสนุน โดยการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เป็นธรรมชาติที่สุด

นอกจากนี้ยังมีนักจิตวิทยาและนักการศึกษาที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กไว้ดังนี้

Freud (1951) กล่าวว่า “ วัยเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์ คือ ระยะเวลา 5 ปีแรกของชีวิต ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับในตอนต้น ๆ จะมีอิทธิพลต่อชีวิตตลอดจนถึงวาระสุดท้าย พื้นฐานการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนเป็นระยะที่เด็กจะบ่มเพาะเจตคติและอุปนิสัยต่อการดำเนินชีวิตในอนาคต การนำทางเด็กในการปลูกฝังนิสัยที่ดีจำเป็นที่ต้องดำเนินอย่างระมัดระวัง ”

ดังนั้นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยจึงเป็นการจัดการศึกษาในลักษณะการอบรมเลี้ยงดู และการส่งเสริมการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคม-วัฒนธรรม ที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิต ให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม (กรมวิชาการ, 2546)

1.2 หน่วยงานที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

ปัจจุบันหน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย (อายุ 0-5) ปี มีไม่น้อยกว่า 7 กระทรวง 20 หน่วยงาน โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มพ่อแม่ กลุ่มเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี และกลุ่มเด็กอายุ 3-5 ปี (สำนักพัฒนาการเรียนรู้และมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) โดยแต่ละกลุ่มจะมีหน่วยงานที่ดำเนินการพัฒนาเด็กปฐมวัยทั้งภาครัฐและเอกชน ดังนี้

1. กลุ่มพ่อแม่ เป็นการดำเนินงานเพื่อพัฒนาครอบครัว โดยการให้ความรู้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ในการเลี้ยงดู ส่งเสริม และพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีการพัฒนาเหมาะสมตามวัย มีหน่วยงานที่ดำเนินการ คือ

1.1 กระทรวงสาธารณสุข กรมอนามัย มุ่งส่งเสริมให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง มีความรู้ในเรื่องการเลี้ยงดูเด็ก การส่งเสริมสุขภาพ การเจริญเติบโต และพัฒนาการของเด็กตั้งแต่ในครรภ์ โดยใช้สมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็กเป็นคู่มือในการเลี้ยงดูเด็ก

1.2 กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข มุ่งพัฒนาศักยภาพของพ่อแม่ให้มีความรู้ ความเข้าใจในการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมสุขภาพจิตเด็ก เสริมสร้างคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวและป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในครอบครัวผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ ฯลฯ

1.3 กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข มุ่งพัฒนาพ่อแม่ให้ดูแลสุขภาพเด็ก โดยการจัดทำสื่อ แผ่นพับ เกี่ยวกับการเลี้ยงดูลูก และให้ความรู้แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาเกี่ยวกับการเตรียมพร้อมในการเป็นพ่อแม่และการเลี้ยงดูลูก

1.4 กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของครอบครัว ชุมชนและสังคม โดยส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย อบรม และจัดให้มีการให้ความรู้แก่พ่อแม่เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย

1.5 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ทบวงมหาวิทยาลัย มุ่งผลิตและพัฒนาบุคลากรพยาบาลให้มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก จัดตั้งชมรมพยาบาลให้ความรู้แก่พ่อแม่ สร้างเครือข่ายพ่อแม่เพื่อแลกเปลี่ยนและปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเลี้ยงดูลูกและให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์

1.6 คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ทบวงมหาวิทยาลัย (ภาควิชาอนามัยครอบครัว) มุ่งพัฒนาบุคลากรสาธารณสุขให้มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการให้ความรู้แก่พ่อแม่ที่นำลูกมารับบริการสาธารณสุข

1.7 สถาบันวิจัยประชากรและสังคม และสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ทบวงมหาวิทยาลัย มุ่งศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก โดยครอบครัวและองค์กรชุมชน

1.8 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีภารกิจดังนี้

- มุ่งพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของครอบครัว องค์กร และชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก โดยจัดฝึกอบรมผู้ปกครองและชุมชนในการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็ก

- มุ่งส่งเสริมให้สมาชิกครอบครัวได้เข้าใจบทบาทของสามีภรรยา บิดามารดา ลูกหลานและผู้สูงอายุ เพื่อให้ประสานและเกื้อกูลความสัมพันธ์ภายในครอบครัวให้แน่นแฟ้น โดยการจัดทำหนังสือคู่มือและบทความเพื่อเผยแพร่ทางวิทยุโทรทัศน์

1.9 สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร กระทรวงมหาดไทย ให้ความรู้พ่อแม่ผู้ปกครอง เกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก 0-6 ปี ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ การให้ภูมิคุ้มกันโรค โภชนาการเด็ก และการป้องกันอุบัติเหตุในเด็ก

1.10 ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มุ่งกระตุ้นให้สมาชิกของชุมชน เช่น ผู้ปกครอง กรรมการหมู่บ้าน ผู้เกี่ยวข้อง ในชุมชนเห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนวัยเรียนให้พร้อมที่จะเข้าเรียน รวมทั้งให้มีความเข้าใจในเรื่อง การเลี้ยงดูเด็ก พัฒนาการ จิตวิทยาเด็ก และสามารถจัดกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมตามวัยของเด็ก

1.11 บริษัทแปลน พับลิซซิ่ง จำกัด จัดทำสื่อเพื่อการพัฒนาเด็ก สตรี และครอบครัว มุ่งให้ความรู้แก่กลุ่มพ่อแม่ที่มีลูก 0-6 ปี เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในการเลี้ยงลูกให้ถูกต้องเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเด็กทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา

1.12 บริษัทแฟมิลี่ ไดรค จัดทำสื่อโดยนำเสนอคอลัมภ์การสร้างสรรค์เพื่อฝึกพัฒนาการ และทักษะของเด็กอย่างง่าย และสนับสนุนการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเด็ก 0-13 ปี ในรูปแบบต่าง ๆ

1.13 มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว โดยการจัดทำรายการวิทยุ จดหมายข่าว จัดกิจกรรมค่ายครอบครัวในวันหยุด ฯลฯ

1.14 มูลนิธิเด็ก ส่งเสริมพัฒนาความรู้ความเข้าใจแก่ครอบครัว เช่น การทำของเล่น ฯลฯ

1.15 มูลนิธิคุณแม่คุณภาพ มุ่งเน้นให้ความรู้ด้านสาธารณสุขแก่สตรีมีครรภ์ มารดา เพื่อรักษาสุขภาพของตนเอง บุตร และบุคคลในครอบครัว

2. การจัดบริการเพื่อพัฒนาเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี มีการจัดบริการในลักษณะของการเลี้ยงดูเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชน มีหน่วยงานที่ดำเนินการดังนี้

2.1 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีการจัดบริการในลักษณะของการเลี้ยงดูเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กต่าง ๆ

2.2 กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข มุ่งส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพอนามัย และโภชนาการเด็กก่อนวัยเรียน เด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ดูแลให้เด็ก

ได้รับการดูแลสุขภาพช่องปากอย่างถูกวิธี และได้รับโภชนาการที่ดี

2.3 กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ดำเนินการให้บริการ ตรวจวินิจฉัย บำบัดรักษาโรคในเด็ก ส่งเสริมและพัฒนาเด็กปกติทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคม และสติปัญญา รวมถึงให้การช่วยเหลือเด็กที่มีพัฒนาการล่าช้า และเด็กด้อยโอกาสเพื่อให้มีพัฒนาการที่ดีขึ้น

2.4 กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข ดำเนินการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อทางอาหารและน้ำ โรคติดเชื้อเฉียบพลัน ระบบหายใจในเด็ก และโรคติดต่อที่ป้องกันได้ด้วยวัคซีนให้กับเด็กก่อนวัยเรียน

2.5 กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม มุ่งให้การช่วยเหลือดูแลเด็กที่เกิดจากแม่ในระหว่างต้องโทษจำคุก ให้ได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ปัจจุบันมีสถานรับเลี้ยงเด็ก 1 แห่ง

2.6 กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน มุ่งส่งเสริมและพัฒนาเด็กให้มีความพร้อมทางด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อเป็นพื้นฐานให้เด็กเข้าสู่ระบบการศึกษาในระดับสูงต่อไปอย่างมีคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมแบบบูรณาการให้มีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้ตามขั้นตอนการพัฒนาเด็กในแต่ละระดับรับเด็ก 2 ปี - 5 ปี ปัจจุบันดำเนินการ 2 แห่ง คือ ศูนย์เด็กเล็กวิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ จังหวัดนครปฐม และศูนย์เด็กเล็กวิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ สว่างคนิवास ตำบลบางปู จังหวัดสมุทรปราการ

2.7 ทบวงมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล โดยสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มุ่งพัฒนาศักยภาพเด็กโดยจัดเป็นศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย และอนุบาลสาธิต เพื่อพัฒนาศักยภาพ

2.8 กรมสวัสดิการทหารเรือ กองทัพบก และกรมยุทธศึกษาทหารอากาศ มุ่งช่วยเหลือข้าราชการในสังกัดในการดูแลเด็กช่วงที่พ่อแม่ไปทำงานนอกบ้าน และแบ่งเบาภาระข้าราชการในหน่วยงานอื่น ๆ และบุคคลภายนอกในการดูแลเด็กให้ได้รับการเลี้ยงดูและมีพัฒนาการให้สมวัย

2.9 มูลนิธิเด็ก มุ่งให้การสงเคราะห์เด็กและเยาวชนยากไร้ ขาดโอกาสทางสังคม ทั้งในชุมชนเมืองและชนบท รวมทั้งหารูปแบบงานพัฒนาเด็ก เยาวชน ครอบครัว โดยฝึกการมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นหลัก และร่วมประสานขยายเครือข่ายงานพัฒนาเด็ก เยาวชน ครอบครัว และชุมชน

2.10 มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม มุ่งให้การช่วยเหลือเด็กอ่อนในสลัมให้ได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องในขณะที่พ่อแม่ออกไปประกอบอาชีพ หรือพ่อแม่ไม่สามารถเลี้ยงดูได้ จัดบริการเด็กอ่อนในชุมชน 4 บ้าน

2.11 มูลนิธิดวงประทีป ดำเนินการรับเลี้ยงเด็กอายุ 2 - 6 ปี ในสถานรับเลี้ยงเด็กอนุบาลดวงประทีป และสถานรับเลี้ยงเด็กอนุบาลชุมชนทั้ง 20 แห่ง โดยมุ่งให้เด็กปลอดภัย

ทุกโภชนา ปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดี รวมทั้งส่งเสริมเด็กที่ครอบครัวประสบปัญหายากลำบาก ด้านทุนการศึกษาและอาหารกลางวัน

2.12 สหทัยมูลนิธิ ให้การช่วยเหลือเด็กที่ครอบครัวประสบปัญหา ไม่สามารถเลี้ยงดูเด็กได้เองทั้งชั่วคราวและถาวร โดยการฝากเลี้ยงเด็กไว้ในครอบครัวอุปการะที่อาสามาเป็นครอบครัวทดแทนให้กับเด็ก

3. การจัดบริการเพื่อพัฒนาเด็กอายุ 3 – 5 ปี เป็นการจัดบริการในลักษณะการเตรียมความพร้อมใน 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบชั้นอนุบาล ชั้นเด็กเล็ก และศูนย์พัฒนาเด็ก ปัจจุบันมีหน่วยงานที่ดำเนินการ คือ

3.1 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ รับผิดชอบจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2523 ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2535 โดยจัดในระบบโรงเรียนถึงปัจจุบัน มุ่งพัฒนาเด็ก 3 – 5 ปี ให้ได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคม และสติปัญญา เต็มตามศักยภาพตามวัย โดยประสานงานกับทุกหน่วยงานที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยนี้ กำหนดพื้นที่และเป้าหมายการจัดการศึกษาให้เด็กวัย 4 – 5 ปี ให้ได้รับโอกาสอย่างทั่วถึง ในปี 2542 – 2544 จะถ่ายโอนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอายุ 3 ปี ไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่พร้อม และปี 2545 จะถ่ายโอนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอายุ 4 - 5 ปี ไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่พร้อมเช่นกัน

3.2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ส่งเสริมให้เอกชนจัดการศึกษาสำหรับเด็กอายุ 3 – 6 ปี ให้มีคุณภาพตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคม สติปัญญา และสุขภาพอนามัย ได้เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการเด็กวัย 3 – 5 ปี

3.3 กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ พัฒนาเด็กปฐมวัย 3 – 5 ปี (ทั้งเด็กปกติและเด็กด้อยโอกาส) โดยมุ่งเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคม และสติปัญญาครบถ้วนตามวัย เน้นฝึกเด็กให้มีสมาธิและรักษาศีลอย่างน้อย 3 ข้อ คือ ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามลักทรัพย์ และห้ามพูดเท็จ หรือให้เด็กปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนา จัดการศึกษาในรูปแบบของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด

3.4 กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ โดยกองการศึกษาเพื่อคนพิการ 41 แห่ง กองการศึกษาสงเคราะห์ 7 แห่ง กองการศึกษามัธยม 1 แห่ง จัดบริการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีความพิการ ผู้ยากไร้ที่อยู่ห่างไกล และเด็กปกติ จัดใน 2 รูปแบบ คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และชั้นอนุบาล

3.5 สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ จัดการศึกษาในโรงเรียนสาธิต

3.6 สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล กระทรวงศึกษาธิการ จัดการศึกษาในโรงเรียนสาธิต

3.7 สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร จัดบริการสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน และ ชั้นเรียนอนุบาล สำหรับเด็กอายุ 2-6 ปี โดยมุ่งเน้นส่งเสริมสุขภาพอนามัย การให้ภูมิคุ้มกันโรค จัดบริการเด็กในเขตศูนย์บริการสาธารณสุข 11 แห่ง

3.8 สำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร จัดให้มีการสังคมในการแบ่งเบาภาระ ของครอบครัว โดยมุ่งพัฒนาเด็กอายุ 2-6 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาส พัฒนาความพร้อมก่อนเข้าเรียน โดยจัดเป็นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในชุมชน

3.9 สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร โดยกองสังคมสงเคราะห์จัดกิจกรรม การให้ความช่วยเหลือหรือสงเคราะห์ โดยมุ่งพัฒนาเด็กทั้งทางร่างกาย อารมณ์-จิตใจ เป็นการเตรียมความพร้อมให้เด็กก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษา ดำเนินการจัดเป็นศูนย์สงเคราะห์เด็ก 3 ลักษณะ คือ ศูนย์สงเคราะห์ในอาคารสงเคราะห์ กรุงเทพมหานคร ศูนย์สงเคราะห์เด็กในชุมชน ทั้งสองห้อง และศูนย์สงเคราะห์เด็กในแหล่งก่อสร้าง

3.10 สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร จัดการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้ เด็กปฐมวัยในระบบโรงเรียนในรูปแบบของชั้นอนุบาล 2 ปี ก่อนที่จะเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 1

3.11 สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มุ่งส่งเสริมพัฒนาการและเตรียมความพร้อมเด็กปฐมวัยทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม สติปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรม อย่างน้อย 2 ปี ในรูปแบบศูนย์พัฒนาเด็ก เพื่อให้พร้อมในการเข้าสู่การศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งเป็นการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ของเทศบาลและเมืองพัทยา ให้สามารถจัดได้อย่างเหมาะสม และเป็นการเร่งขยายบริการ ศูนย์พัฒนาเด็กในเขตเทศบาล

3.12 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์ มีการดำเนินงาน 2 รูปแบบ ดังนี้

1) ศูนย์พัฒนาเด็กที่เป็นของกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม มุ่งส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อายุ 3-5 ปี สนับสนุนอาหารกลางวันและอาหารเสริม อุปกรณ์การเล่น อุปกรณ์กีฬา หนังสือเด็ก แก่ศูนย์พัฒนาเด็ก รวมทั้งส่งเสริมให้เอกชน ชุมชน มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

2) ศูนย์พัฒนาเด็กที่เป็นของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย สนับสนุนชุมชนจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นในหมู่บ้าน/ตำบล เพื่อรับเลี้ยงเด็กอายุ 3-6 ปี ให้มีพัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา อย่างถูกต้องตามวัย ยึดหลักความต้องการและความพร้อมของประชาชนในท้องถิ่นเป็นหลัก

3.13 กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน มุ่งส่งเสริมและพัฒนาเด็ก ให้มีความพร้อมทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อเป็นพื้นฐานให้เด็ก

เข้าสู่ระบบการศึกษาในระดับสูงต่อไปอย่างมีคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมแบบบูรณาการ ให้มีความเหมาะสมและสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้ตามขั้นตอนการพัฒนาเด็กในแต่ละระดับ 3-5 ปี ปัจจุบันดำเนินการ 2 แห่ง คือ ศูนย์เด็กเล็กกีฬาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ จังหวัดนครปฐม และศูนย์เด็กเล็กกีฬาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย ในพระราชูปถัมภ์ สว่างคนิवास ตำบลบางปู จังหวัดสมุทรปราการ

3.14 กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ช่วยเหลือประชาชนที่ยากจน ห่างไกลคมนาคม โดยการแบ่งเบาภาระในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และเตรียมความพร้อมของเด็กทางด้านร่างกาย สติปัญญา และสังคม การช่วยเหลือตนเอง และการปรับตัว อยู่ร่วมกัน รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามก่อนที่จะเข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยจัดทำในรูปแบบศูนย์พัฒนาเด็กในโรงเรียน ตชด.

3.15 ทบวงมหาวิทยาลัย จัดการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนสาธิต

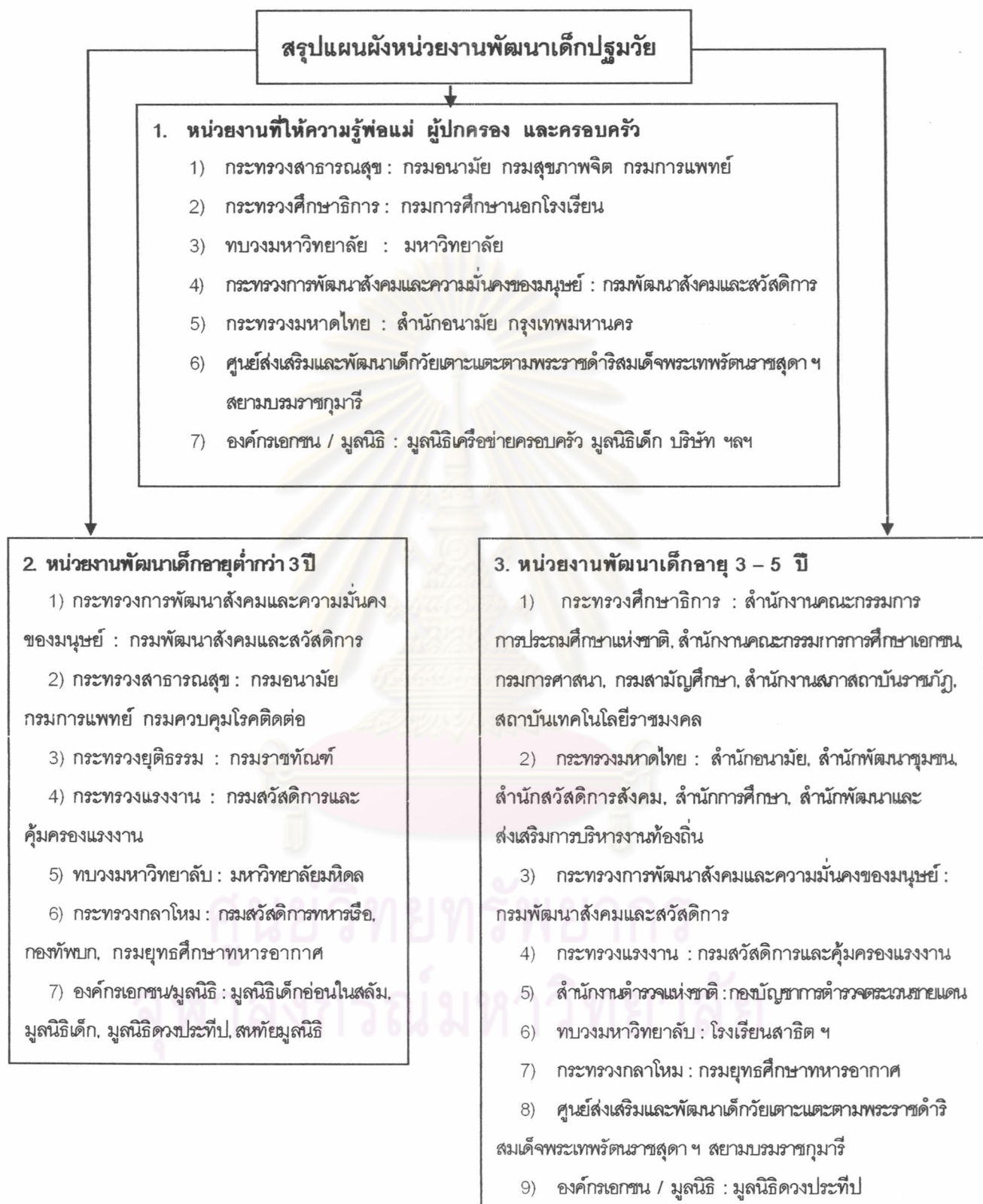
3.16 กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ กระทรวงกลาโหม มุ่งเตรียมความพร้อมของเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม สติปัญญา การช่วยเหลือตนเอง และการปรับตัว ในการอยู่ร่วมกัน ก่อนที่จะเข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

3.17 ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มุ่งกระตุ้นให้สมาชิกของชุมชน เช่น ผู้ปกครอง กรรมการหมู่บ้าน ผู้เกี่ยวข้องในชุมชนเห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนวัยเรียน ให้พร้อมที่จะเข้าเรียน รวมทั้งให้ความเข้าใจในเรื่อง การเลี้ยงดูเด็ก พัฒนาการ จิตวิทยาเด็ก และสามารถจัดกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมตามวัยของเด็ก

3.18 มูลนิธิดวงประทีป ดำเนินการรับเลี้ยงเด็กอายุ 2-6 ปี ในสถานรับเลี้ยงเด็กอนุบาลดวงประทีป และสถานรับเลี้ยงเด็กอนุบาลชุมชนทั้ง 20 แห่ง โดยมุ่งให้เด็กปลอดภัย ทุพโภชนา ปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดี รวมทั้งสงเคราะห์เด็กที่ครอบครัวประสบปัญหายากลำบาก ด้านทุนการศึกษาและอาหารกลางวัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 1 แผนผังหน่วยงานพัฒนาเด็กปฐมวัย

ตารางที่ 1 หน่วยงานที่พัฒนาเด็กปฐมวัย 0-5 ปี (ตามโครงสร้างใหม่ของการปฏิรูประบบราชการ)

หน่วยงาน	การจัดบริการสำหรับเด็กปฐมวัย		
	การให้ความรู้ พ่อแม่	เด็กอายุ ต่ำกว่า 3 ปี	เด็กอายุ 0-5 ปี
1. กระทรวงสาธารณสุข			
1) กรมอนามัย	✓	✓	
2) กรมสุขภาพจิต	✓		
3) กรมการแพทย์	✓	✓	✓
4) กรมควบคุมโรคติดต่อ		✓	✓
2. กระทรวงศึกษาธิการ			
1) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ			✓
2) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน			✓
3) กรมการศาสนา			✓
4) กรมสามัญศึกษา			✓
5) สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ			✓
6) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล			✓
7) กรมการศึกษานอกโรงเรียน	✓		
8) กรมวิชาการ			✓
3. กระทรวงมหาดไทย			
1) กรุงเทพมหานคร			
1.1 สำนักอนามัย	✓		✓
1.2 สำนักพัฒนาชุมชน			✓
1.3 สำนักสวัสดิการสังคม			✓
1.4 สำนักการศึกษา			✓
2) สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครอง			✓
4. กระทรวงยุติธรรม			
1) กรมราชทัณฑ์		✓	
5. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์			
1) กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ	✓	✓	✓
- งานเดิมของกรมประชาสงเคราะห์			

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หน่วยงาน	การจัดบริการสำหรับเด็กปฐมวัย		
	การให้ความรู้ พ่อแม่	เด็กอายุต่ำ กว่า 3 ปี	เด็กอายุ 0 – 5 ปี
- งานเดิมของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย			
- งานเดิมที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนของสำนักงาน			
คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ			
6. กระทรวงแรงงาน			
1) กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน		✓	✓
7. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ			
1) กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน			✓
8. ทบวงมหาวิทยาลัย			
1) โรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัย			✓
2) สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล		✓	✓
3) คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	✓		
4) คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	✓		
9. กระทรวงกลาโหม			
1) กรมสวัสดิการทหารเรือ		✓	
2) กองทัพบก		✓	
3) กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ		✓	✓
10. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	✓		
11. องค์การเอกชน			
1) มูลนิธิเด็ก	✓	✓	
2) มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม	✓	✓	
3) มูลนิธิดวงประทีป	✓	✓	✓
4) สหทัยมูลนิธิ	✓	✓	
5) มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว	✓		
6) มูลนิธิคุณแม่คุณภาพ	✓		
7) บริษัทแปลน พับลิชชิ่ง จำกัด	✓		
8) บริษัทแฟมิลี่ ไดรค	✓		

1.3 นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดการศึกษาทุกระดับจะต้องมีการจัดทำนโยบายขึ้น เพื่อให้หน่วยงานใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติได้สอดคล้องกัน สำหรับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย เยาวพา เดชะคุปต์ (2542) ได้สรุปนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 จนถึงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 ไว้ดังนี้

1. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515–2519) ได้กำหนดนโยบายและแนวทางการดำเนินงานในระดับปฐมวัยเอาไว้ว่า จะปรับปรุงคุณภาพของการจัดการศึกษาในโรงเรียนที่มีอยู่แล้ว 24 โรงเรียนให้ดีขึ้น เพื่อเป็นตัวอย่างแก่เอกชนที่จัดการศึกษาระดับนี้ โดยเฉพาะในด้านการปรับปรุงคุณภาพครู อำเภอที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจและมีประชากรหนาแน่นจะพิจารณาเปิดโรงเรียนอนุบาลเป็นตัวอย่างตามความเหมาะสม โดยมุ่งให้กรมสามัญศึกษาทำเพื่อเป็นตัวอย่างให้เอกชนและให้หน่วยงานอื่นได้จัดทำโดยเน้นในการปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียนอนุบาลเป็นสำคัญ และมีการเปิดโรงเรียนอนุบาลเป็นสำคัญ และมีการเปิดโรงเรียนอนุบาลในอำเภอที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจและมีประชากรหนาแน่นซึ่งในระยะแรกแผนนี้ตั้งเป้าหมายไว้ว่าจะรับนักเรียนเพิ่มขึ้นประมาณ 17,420 คน เปิดโรงเรียนใหม่ 8 โรงเรียน ใช้งบประมาณการดำเนินการทั้งสิ้น 333.2 ล้านบาท (กระทรวงศึกษาธิการ, 2515-2519)

2. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) ได้วางนโยบายการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยไว้ว่า เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาก่อนภาคบังคับให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยส่งเสริมให้ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการศึกษาก่อนภาคบังคับในรูปแบบต่าง ๆ ตามความจำเป็นของท้องถิ่น สำหรับการศึกษাপฐมวัยนั้นรัฐจะไม่เข้าไปดำเนินการเอง แต่จะกำหนดระเบียบในการจัดการศึกษাপฐมวัยให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษายิ่งขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2520-2524) นอกจากนั้น รัฐยังมีนโยบายที่จะส่งเสริมให้ท้องถิ่น เอกชน ชุมชนจัดศูนย์ปฐมวัยโดยเฉพาะในชนบท ในแหล่งเสื่อมโทรม และในชุมชนที่หนาแน่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2520 - 2524)

3. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) ได้กำหนดนโยบายของการพัฒนาการศึกษาระดับปฐมวัยไว้ดังนี้

3.1 รัฐจะเร่งรัดและสนับสนุนให้ชุมชนเข้าร่วมรับภาระกับหน่วยงานของรัฐในการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน โดยมุ่งกระจายไปยังชนบทถิ่นห่างไกลและแหล่งเสื่อมโทรมก่อนสำหรับชั้นเด็กเล็กให้เน้นในการจัดในท้องถิ่นที่นักเรียนพูดภาษาถิ่น (หมายถึง ภาษายาวี ส่วย เขมร และชาวเขาเผ่าต่าง ๆ) ที่มีปัญหาต่อการเรียนให้ทั่วถึงทุกโรงเรียน ส่วนการศึกษাপฐมวัยรัฐจะทำเป็นตัวอย่างและการวิจัยเท่านั้น

3.2 รัฐจะทำการปรับปรุงคุณภาพและจัดการอบรมเลี้ยงดูเด็กระดับก่อนประถมศึกษา โดยจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสุขภาพอนามัย โภชนาการ สติปัญญา บุคลิกภาพ และจริยธรรม เป็นการเตรียมความพร้อมของเด็กที่จะเข้าสู่ระบบการศึกษาและสังคม

3.3 การวิจัยและพัฒนารูปแบบ กำหนดมาตรฐานการพัฒนาเด็กก่อนประถมศึกษา และอบรมเลี้ยงดูเด็กให้สอดคล้องกันระหว่างหน่วยงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

4. แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534)
แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ได้กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยไว้ดังนี้

4.1 เร่งขยายการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อม ทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม รวมทั้งดูแลด้านสุขภาพอนามัยและโภชนาการ แก่เด็กก่อนวัยเรียน โดยเฉพาะเขตนอกเมือง พร้อมทั้งพัฒนารูปแบบการจัดบริการให้เหมาะสม กับสภาพท้องถิ่น และพัฒนาการของเด็กพิเศษประเภทต่าง ๆ

4.2 เร่งปรับปรุงคุณภาพ บริการเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อให้เด็ก มีพัฒนาการถูกต้องตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการของเด็ก และให้มีบริการที่ได้มาตรฐานทัดเทียมกัน

4.3 พัฒนาระดับการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล เพื่อให้การจัดการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา ได้ผลบรรลุตามเป้าหมาย

4.4 ให้มีการประสานงานและร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชนในการให้บริการ แก่เด็กในพื้นที่เป้าหมายได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

4.5 สนับสนุนให้ชุมชนและภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับ ก่อนประถมศึกษาและรูปแบบที่จัดบริการให้มากยิ่งขึ้น

5. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) ได้กำหนด วัตถุประสงค์เพื่อจัดและส่งเสริมให้เด็กวัยก่อนประถมศึกษาได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ให้สอดคล้องตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และให้มีการเตรียมก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษาอย่างทั่วถึงโดยมีนโยบายดังนี้

5.1 เร่งปรับปรุงการจัดการศึกษาและอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยก่อนประถมศึกษา ให้สอดคล้องตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการ

5.2 เร่งขยายการจัดการศึกษาและอบรมเลี้ยงดูเด็กในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เด็ก วัยก่อนประถมศึกษาได้รับการเตรียมความพร้อมอย่างทั่วถึงรวมทั้งเด็กที่ด้อยโอกาส

5.3 เร่งเพิ่มปริมาณและพัฒนาคุณภาพครูและผู้ดูแลเด็ก รวมทั้งจัดให้บุคลากร ที่จำเป็นสำหรับเด็กที่มีความผิดปกติ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดบริการเตรียมความพร้อม

5.4 พัฒนาระบบการบริหารและการจัดการศึกษาให้เอื้อต่อการดำเนินงานพร้อมทั้ง ระดมสรรพกำลังจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน มาใช้ในการจัดการศึกษาอย่างเป็นธรรม

6. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) มีนโยบายที่จะจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาให้กับเด็กที่มีอายุ 3 – 5 ปี ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ และเน้นการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็กเป็นสำคัญ จึงมีการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาดังนี้

6.1 ให้ความรู้แก่พ่อแม่และสมาชิกของครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยเผยแพร่ความรู้ การวางแผนครอบครัว วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็ก บทบาทที่เหมาะสมของพ่อแม่ โดยการจัดกิจกรรมและเผยแพร่ผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

6.2 ให้หน่วยงานทางการศึกษาประสานและร่วมมือกับสื่อมวลชนอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง จัดกิจกรรมรณรงค์ทางสังคมเพื่อให้เกิดความตระหนักว่าเด็กเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่ามากที่สุดของครอบครัวและสังคม

6.3 ขยายบริการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาภายใต้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 โดยรัฐสนับสนุนแบบให้เปล่าสำหรับเด็กที่ด้อยโอกาสกลุ่มต่าง ๆ

6.4 สนับสนุนปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาการทางร่างกายและสติปัญญาของกลุ่มเด็กที่ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะเด็กที่อยู่ในภาวะทุพโภชนาการ เช่น การเสริมอาหาร และนมเป็นต้น

ปี พ.ศ. 2542 ได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2542 เรื่องนโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ได้ระบุไว้ว่า รัฐยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย (0 – 5 ปี) เพราะการพัฒนาเด็กวัยนี้เป็นช่วงเวลาสำคัญสำหรับการพัฒนาทางสมองของบุคคล ดังนั้นในการจัดทำแผนปฏิบัติการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ต้องให้ครอบคลุมการพัฒนาเด็กปฐมวัย (0 – 5 ปี) ด้วย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) จึงจัดทำนโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติสำหรับเด็กปฐมวัย(0 – 5 ปี) พ.ศ. 2545 – 2549 เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำนโยบายไปใช้พัฒนาเด็กปฐมวัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. วิสัยทัศน์ เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมเพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ เรียนรู้อย่างมีความสุข และพัฒนาอย่างรอบด้าน สมดุลเต็มศักยภาพ ในปลายปี 2549

2. วัตถุประสงค์ของนโยบายและแผน

- 2.1 เพื่อให้มีแนวคิดและแนวทางร่วมกันทั้งชาติ ในการพัฒนาเด็กปฐมวัย
- 2.2 เพื่อเป็นแนวทางในการเก็บข้อมูล ข้อเสนอเทศ ติดตามงาน และประเมินผลได้
- 2.3 เพื่อให้สามารถนำไปทอนเป็นแผนปฏิบัติการและกำหนดผู้รับผิดชอบ

ในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

2.4 ให้การพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษา

3. นโยบาย เพื่อจัดการศึกษาและพัฒนาเด็กปฐมวัยช่วงอายุ 0-5 ปี เพื่อให้เด็กทุกคน ได้พัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพและมีคุณภาพ โดยให้ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดบริการ ให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นและผู้รับบริการ

4. เป้าหมาย

4.1 เด็กอายุ 0-5 ปีทุกคน

4.2 พ่อแม่ สมาชิกในครอบครัว ผู้เตรียมตัวเป็นพ่อแม่

4.3 ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กโดยตรง ได้แก่ ครู ผู้ดูแลเด็ก พี่เลี้ยงเด็ก

4.4 ชุมชน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชนต่าง ๆ

4.5 ผู้นำทางศาสนา อาสาสมัครในรูปแบบต่าง ๆ กลุ่มอาชีพ นักเรียน/เยาวชน ฯลฯ

4.6 สังคม ได้แก่ สถาบันทางสังคม สื่อมวลชน นักวิชาชีพ และองค์กรวิชาชีพ

องค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน

5. ยุทธศาสตร์

5.1 การพัฒนาเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ใช้หลักการบ้านเป็นฐานในการเลี้ยงดู (home based approach) ซึ่งบุคคลสำคัญคือ พ่อแม่ ผู้ปกครอง และสมาชิกในครอบครัว

5.2 เด็กอายุ 3-5 ปี ใช้สถานพัฒนาเด็กหรือรูปแบบอื่นที่เป็นทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย โดยให้ผู้ดูแลเด็ก ฯลฯ มีลักษณะเป็น "มืออาชีพ" และร่วมกับ พ่อแม่ ผู้ปกครอง และครอบครัว

5.3 การพัฒนาเด็ก 0-5 ปี ที่ดีและมีคุณภาพต้องมีระบบการส่งต่อ เพื่อเชื่อมโยงจากบ้านไปสู่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียน

5.4 การพัฒนาความรู้ และทักษะแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กอายุ 0-5 ปี

5.5 สร้างความพร้อมให้ชุมชนและท้องถิ่นสามารถดำเนินการจัดการศึกษา และพัฒนาเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.6 สังคมร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างครบวงจรตั้งแต่ วางแผนปฏิบัติการ ใฝ่ระวัง ตรวจสอบ และประเมินผล

5.7 เมื่อชุมชนและท้องถิ่นมีความเข้มแข็งพอ ทั้งด้านเศรษฐกิจ และความรู้ ความสามารถ ให้รัฐกระจายความรับผิดชอบไปยังชุมชน ท้องถิ่น (ครอบครัว ชุมชน หนต. เทศบาล เอกชน องค์กรเอกชน ฯลฯ) ดำเนินการเต็มทีในทุก ๆ ด้าน รัฐจำกัดบทบาทของตนเอง ให้เป็นผู้กำหนดนโยบาย รูปแบบ การตรวจสอบมาตรฐาน การประเมินผล และการช่วยเหลือ ผู้ด้อยโอกาสในกลุ่มต่าง ๆ

6. เงื่อนไขสู่ความสำเร็จ

6.1 รัฐประกาศนโยบายให้ชัดเจนที่จะสนับสนุนส่งเสริมให้มีการดำเนินการด้วยการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาเด็กปฐมวัยโดยถือเป็นการลงทุนที่สำคัญ

6.2 ทุกส่วนของสังคมตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน หน่วยงานของรัฐ เอกชน ธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน และสถาบันสังคมต่าง ๆ ต้องตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาเด็กอายุ 0 – 5 ปี และเห็นความจำเป็นในการวางรากฐานที่มั่นคงต่อชีวิต

6.3 ต้องมีความร่วมมือกันระหว่างทุกส่วนในสังคมในการพัฒนาและการให้บริการสำหรับเด็กปฐมวัยอย่างมีระบบ มีความหลากหลายและต่อเนื่องเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

6.4 ต้องมีการประสานงานกันชัดเจนระหว่างหน่วยงานหลักที่ดูแลเด็กปฐมวัย ทั้งหน่วยงานนโยบาย หน่วยปฏิบัติ และหน่วยวิชาการ

6.5 กำหนดมาตรฐานของการพัฒนาเด็กปฐมวัย และต้องมีการประเมินผล ต้องดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการเป็นรายละเอียด พร้อมทั้งกำหนดตัวบ่งชี้และติดตามผลทุกระดับ

6.6 ต้องมีทรัพยากรบุคคล เงิน และอุปกรณ์เครื่องใช้ให้เพียงพอในการพัฒนาเด็กปฐมวัย และมีทรัพยากรเพียงพอในการติดตามประเมินผล

7. แผนงานหลัก แผนงานหลักเป็นแผนชี้นำ เป็นแนวคิดและทิศทางที่จะนำไปแปลงเป็นแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนต่อไป ซึ่งแผนงานหลักที่จัดทำขึ้นประกอบด้วย

แผนงานหลักที่ 1 : แผนงานพัฒนาพ่อแม่ ผู้ปกครอง สมาชิกในครอบครัว และผู้เตรียมตัวเป็นพ่อแม่

แผนงานหลักที่ 2 : แผนงานพัฒนาและบริการส่งเสริมเด็กปฐมวัย

แผนงานหลักที่ 3 : แผนงานพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย

(ครู ผู้ดูแลเด็ก พี่เลี้ยงเด็ก ผู้ดูแลเด็ก อาสาสมัคร นักสังคมสงเคราะห์ ฯลฯ)

แผนงานหลักที่ 4 : แผนงานพัฒนามาตรฐานและคุณภาพ

แผนงานหลักที่ 5 : แผนงานพัฒนาการมีส่วนร่วม

แผนงานหลักที่ 6 : แผนงานวิจัยพัฒนาและสร้างองค์ความรู้

แผนงานหลักที่ 7 : แผนงานพัฒนาองค์กร กลไกในการปฏิบัติงาน ประสานงาน และติดตามประเมินผลแผน

แผนงานหลักที่ 8 : แผนงานทรัพยากร

รายละเอียดของนโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติสำหรับเด็กปฐมวัย (0 – 5 ปี) พ.ศ. 2545 – 2549 ดังกล่าวหากหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้กับเด็กปฐมวัยนำไปปฏิบัติ เด็กปฐมวัยทุกคนก็จะได้รับพัฒนาที่สอดคล้องกันทั้งขณะที่อยู่ที่บ้าน และที่สถานศึกษา จากบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ

1.4 แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายการศึกษาที่ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา รวมทั้งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่ง หรือทุกระดับ ตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่น โดยให้กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งประสาน ส่งเสริม และเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (กมล สุดประเสริฐ, 2544) หลังจากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สถาบันแห่งชาติเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย (2543) ได้จัดทำเอกสารที่มีสาระที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ดังนี้

1. สาระในหมวดที่ 1 มาตรา 6 มาตรา 8 และ มาตรา 9 สรุปได้ว่า
  - การศึกษาปฐมวัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต
  - ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย
2. สาระในหมวดที่ 1 มาตรา 4 และหมวด 2 มาตรา 10 มาตรา 12 มาตรา 13 และ มาตรา 14 สรุปได้ว่า
  - ให้มีการจัดทำนโยบายและแผนการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย (0-5) ปี
  - การศึกษาปฐมวัยเริ่มตั้งแต่แรกเกิด-5 ปี เป็นการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อม
  - พ่อแม่ ผู้ปกครอง บุคคลและสถาบันสังคมต่าง ๆ มีสิทธิที่จะได้รับความรู้ ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ และได้รับการยกเว้นภาษีตามที่กฎหมายกำหนด
3. สาระในหมวดที่ 3 มาตรา 15 มาตรา 17 และ มาตรา 18 สรุปได้ว่า
  - เด็กปฐมวัยตามนัยมติคณะรัฐมนตรี 16 มีนาคม 2542 หมายถึง เด็กอายุ 0-5 ปี
  - การศึกษาปฐมวัยเริ่มตั้งแต่แรกเกิด - 5 ปี
  - การศึกษาปฐมวัยจัดได้ 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
    - การศึกษาปฐมวัยสามารถจัดได้ในสถานศึกษา เช่นเดียวกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ จัดในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน หรือศูนย์การเรียนรู้
4. สาระในหมวดที่ 4 มาตรา 22 มาตรา 24 และ มาตรา 26 สรุปได้ว่า
  - การจัดการศึกษาปฐมวัยต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
  - ให้จัดกระบวนการเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน

○ การประเมินผู้เรียนให้พิจารณาจากพัฒนาการ ความประพฤติ การร่วมกิจกรรม และการทดสอบ

5. สาระในหมวดที่ 5 มาตรา 41 มาตรา 43 มาตรา 44 มาตรา 45 และ มาตรา 46 สรุปได้ว่า

- ท้องถิ่นและสถานศึกษาเอกชนสามารถจัดการศึกษาปฐมวัยได้
- สถานศึกษาเอกชนได้รับการสนับสนุนเงินอุดหนุนลดหย่อนภาษีตามความเหมาะสม
- สถานศึกษาเอกชนตามมาตรา 18 (2) ซึ่งได้แก่โรงเรียนเอกชนต้องเป็นนิติบุคคล

6. สาระในหมวดที่ 6 มาตรา 48 สรุปได้ว่า

○ สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ ที่จัดการศึกษาปฐมวัย ต้องมีระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

7. สาระในหมวดที่ 7 มาตรา 53 สรุปได้ว่า

- ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งของรัฐและเอกชน ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

8. สาระในหมวดที่ 8 มาตรา 58 มาตรา 60 และ มาตรา 61 สรุปได้ว่า

○ ในการจัดการศึกษาปฐมวัย บุคคล สถาบัน องค์กรต่าง ๆ ในสังคมที่ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยการเป็นผู้จัดหรือมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะได้รับการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีจากรัฐตามความเหมาะสม เพื่อเป็นแรงจูงใจในการระดมทรัพยากร นอกจากนี้ ผู้จัดหรือผู้ร่วมจัดจะได้รับงบประมาณจากรัฐใน 2 ลักษณะ คือ เงินอุดหนุนทั่วไป เป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคล และเงินอุดหนุนทุนการศึกษา

9. สาระในหมวดที่ 9 มาตรา 63 และ มาตรา 66 สรุปได้ว่า

○ ในการจัดการศึกษาปฐมวัย สามารถให้ความรู้แก่พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง ตลอดจนเด็กปฐมวัยได้ด้วยเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ดังนั้นหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยจะต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องและครอบคลุมพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อเด็กปฐมวัยทุกคนจะได้มีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย และความสามารถของเด็ก

1.5 การพัฒนาเด็กปฐมวัย

สุนทร โคตรบรรเทา (2541) ได้ศึกษาเอกสารตำรา นโยบาย กฎหมาย และระเบียบข้อบังคับของประเทศต่าง ๆ ทำให้ได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิถีชีวิตของเด็กไทยในอนาคตและสาระบัญญัติเพื่อประกอบการร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ว่าเด็กปฐมวัยจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. ด้านร่างกาย มีดังต่อไปนี้

1.1 มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ เด็กไทยจะต้องได้รับการเลี้ยงดูจากแม่ให้ได้รับโภชนาการที่ถูกส่วนตั้งแต่แรกเกิดไปจนถึงตอนปลายของปฐมวัย เพื่อให้มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ และมีการพัฒนาการด้านร่างกายตามวัยเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี

1.2 มีสุขภาพพลามัยดี เด็กไทยจะต้องได้รับการดูแล รักษา และป้องกันโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ในวัยเด็ก โดยได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคต่าง ๆ ครบตามเกณฑ์ และได้รับอาหารเสริมที่เพียงพอต่อการเจริญทางร่างกาย โดยเฉพาะนมและอาหารที่ถูกส่วนและพอดีกับความต้องการของร่างกาย

1.3 มีรูปร่างสมส่วน เด็กไทยจะต้องมีรูปร่างการสมส่วนตามวัยและเกณฑ์มาตรฐานสากล ไม่อ้วนเกินไป ไม่ผอมเกินไป และไม่กระเถิบเป็นอันตราย จะต้องมีร่างกายและทรวดทรงดีและเหมาะสม โดยได้รับการฝึกฝนอบรมให้รู้จักบริโภคอาหารที่ถูกส่วนและพอดีกับความต้องการของร่างกาย

1.4 มีร่างกายสะอาด เด็กไทยจะต้องมีร่างกายสะอาด โดยได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีสุขนิสัยในการรักษาความสะอาดทั่วทั้งร่างกาย ตั้งแต่ศีรษะไปถึงแขนขา มือ และเท้า และมีวิธีรักษาและป้องกันร่างกายของตนเองให้สะอาดอยู่เสมอ

1.5 มีการแต่งกายสะอาด เด็กไทยจะต้องรู้จักแต่งตัวดี สะอาด เรียบร้อย และได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้จักดูแล และรักษาเครื่องแต่งกายของตนให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ

2. ด้านสติปัญญา มีดังต่อไปนี้

2.1 มีสติปัญญาดี เด็กไทยจะต้องได้รับการฝึกอบรมให้มีการพัฒนาทางด้านสมอง ตั้งแต่ปีแรกของชีวิต จากพ่อแม่และผู้เลี้ยงดูอื่น ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานของการมีสติปัญญาดี โดยเฉพาะทางด้านการคิดเกี่ยวกับตัวเลข ที่เป็นการฝึกสมองและด้านภาษาที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารและคำศัพท์ เพื่อเป็นพื้นฐานภาษาในการเสาะแสวงหาความรู้จากการอ่านในวัยต่อไป เพราะสมองมนุษย์จะพัฒนาได้มากที่สุดในช่วงห้าปีแรกของชีวิต

2.2 มีความเก่งหลายด้านได้แก่ ความเก่งด้านการเรียน ความเก่งด้านการคิดสร้างสรรค์ ความเก่งด้านศิลปะดนตรี ความเก่งด้านศิลปะการแสดงและพลศึกษา และความเก่งด้านการเป็นผู้นำ และความเก่งด้านสังคม เพื่อจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่า และสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งความเก่งในทุกด้านดังกล่าวจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอน ส่งเสริมพัฒนาและปูพื้นฐานมาตั้งแต่ปฐมวัย จากพ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้เลี้ยงดูอื่น ๆ

2.3 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เด็กไทยจะต้องได้รับการส่งเสริมและฝึกอบรม โดยการเลี้ยงดูให้เป็นผู้มีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ ฝึกให้รู้จักคิดได้หลายรูปแบบ และหลายวิธี และคิดกว้างไกล และคิดแบบอนैनัย จากกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นพื้นฐาน

ของการเป็นคนคิดก้าวไกล เป็นนักวิทยาศาสตร์ และนักประดิษฐ์คิดค้นในเรื่องต่าง ๆ เมื่อเป็นผู้ใหญ่

2.4 มีเหตุผล เด็กไทยต้องได้รับการเลี้ยงดูและฝึกอบรมให้เป็นคนมีเหตุผล และมีความคิดเป็นวิทยาศาสตร์ตั้งแต่ในวัยปฐมวัย ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของคุณลักษณะอื่น ๆ เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ในสังคมประชาธิปไตย

3. ด้านอารมณ์ มีดังต่อไปนี้

3.1 มีความมั่นคงทางอารมณ์ เด็กไทยจะต้องเป็นผู้มีอารมณ์มั่นคง ไม่เป็นคนอารมณ์ฉุนเฉียว ก้าวร้าว โกรธแค้น และอาฆาตผู้อื่น คุณลักษณะนี้จะต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้เลี้ยงดู ด้วยความรัก ความอบอุ่น และความมีเมตตากรุณา

3.2 ำรงและยิ้มแย้มแจ่มใส เด็กไทยจะต้องเป็นคนสดชื่น ำรง และมีหน้าตา ยิ้มแย้มแจ่มใส

3.3 กระตือรือร้นและใฝ่รู้ เด็กไทยจะต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูให้เป็นคนอยากรู้อยากเห็น และมีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ และประสบการณ์ใหม่ ๆ

3.4 มีความขยันหมั่นเพียร เด็กไทยจะต้องได้รับการฝึกอบรมไม่ให้เป็นคนเกียจคร้านและนอนตื่นสาย แต่ฝึกอบรมให้เป็นคนขยัน หมั่นเพียร ในหน้าที่ของตนเอง ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณลักษณะนี้เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่

3.5 มีความอดทน เด็กไทยจะต้องได้รับการฝึกอบรมให้เป็นคนมีความอดทน มีความอดกลั้นต่อความทุกข์ยากลำบาก ทั้งทางกายและทางจิตใจ เช่น ความหิว ความกระหาย และการเจ็บปวดต่าง ๆ เพื่อจะเป็นคนมีความอดทนอดกลั้นและมีสมาธิที่ดีเมื่อเป็นผู้ใหญ่

3.6 มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เด็กไทยจะต้องได้รับการฝึกอบรมให้เป็นคนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการทำงาน และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน

4. ด้านสังคม มีดังต่อไปนี้

4.1 มีมารยาทดี เด็กไทยจะต้องได้รับการฝึกอบรมและสั่งสอนให้เป็นผู้มีมารยาทดี รู้จักปฏิบัติตนและแสดงพฤติกรรมได้เหมาะสมเมื่ออยู่ต่อหน้าผู้อื่นตามประเพณีและวัฒนธรรมของไทย

4.2 มีสัมมาคารวะ เด็กไทยจะต้องได้รับการฝึกอบรมสั่งสอนให้รู้จักอ่อนน้อม ถ่อมตน รู้จักเคารพผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสกว่าตามมารยาทและวัฒนธรรมของไทย เช่น การนั่ง การยืน การเดิน การกราบและการไหว้ และการททความเคารพ ฯลฯ

4.3 มีจิตใจโอบอ้อมอารี เด็กไทยจะต้องได้รับการฝึกอบรมสั่งสอนให้รู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และโอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น เช่น การแบ่งของเล่นให้ผู้อื่น การแบ่งปันของส่วนตัว และการเห็นใจผู้อื่น ฯลฯ

4.4 มีใจเมตตา เด็กไทยจะต้องได้รับการฝึกอบรมสั่งสอนให้มีจิตใจเมตตาสงสาร ต่อสัตว์และเพื่อนมนุษย์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ให้รู้จักรักและเอ็นดูสัตว์เลี้ยงในบ้านและสัตว์ที่อยู่ในธรรมชาติ

4.5 มีอารมณ์ขันตามวัย เด็กไทยจะต้องได้รับการฝึกฝนอบรมและมีโอกาสฝึกการมีอารมณ์ขันตามวัย และมีโอกาสผ่อนคลายอารมณ์จากการเล่น การมีกิจกรรมการเล่นกับผู้อื่น ในรุ่นราวคราวเดียวกันหรือต่างวัยกัน เพื่อจะกลายเป็นคนมีอารมณ์ขัน เยือกเย็นและไม่เคร่งเครียดจนเกินไป

4.6 มีวินัยในตนเอง เด็กไทยจะต้องได้รับการฝึกอบรมให้รู้จักเคารพในกฎ กติกา ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่กฎระเบียบของบ้าน เช่น การรับประทานอาหาร การเข้านอนและการตื่นนอน การทำกิจกรรมเกี่ยวกับหน้าที่ในชีวิตประจำวันและสุนิสัยต่าง ๆ

4.7 รู้จักหน้าที่และสิทธิ เด็กไทยจะต้องได้รับการฝึกอบรมสั่งสอนให้รู้จักหน้าที่ของเด็กตามวัย และมีการพัฒนาหน้าที่ที่ขึ้นเรื่อย ๆ และรู้จักสิทธิที่ตามมาของหน้าที่นั้น ๆ เช่น หน้าที่ในการดูแลร่างกายและเครื่องใช้ของตนเอง ฯลฯ

4.8 มีความเป็นไทย เด็กไทยจะต้องได้รับการฝึกอบรมและสั่งสอนให้มีความเป็นไทย รู้จักปฏิบัติให้เหมาะสมกับความเป็นไทยตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของไทย และมีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

วิสัยทัศน์เกี่ยวกับเด็กไทยในอนาคตดังกล่าวนี้ เป็นคุณลักษณะในสี่ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ และด้านสังคม ซึ่งมีคุณลักษณะรวม 24 ประการ ถ้าเด็กไทยทุกคนได้รับการอบรม สั่งสอน และการเลี้ยงดูให้มีคุณลักษณะทั้งหมดนี้ได้ เด็กไทยจะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และเป็นทรัพยากรที่มีค่าของชาติในวันข้างหน้า

การเปลี่ยนแปลงของสังคม การจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 กรมวิชาการได้ปรับปรุงหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พ.ศ. 2540 โดยมีมติที่ประชุมให้เปลี่ยนชื่อหลักสูตรก่อนประถมศึกษาเป็นหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี คือ มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล และมีคุณลักษณะตามวัย ที่เป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติ เมื่อเด็กมีอายุถึงวัยนั้น ๆ ไว้ดังนี้

1. คุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 3 ขวบ
  - 1.1 พัฒนาการด้านร่างกาย
    - กระโดดขึ้นลงอยู่กับที่ได้
    - รับลูกบอลด้วยมือและลำตัว

- เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้
  - เขียนรูปร่างกลมตามแบบได้
  - ใช้กรรไกรมือเดียวได้
- 1.2 พัฒนาการด้านอารมณ์ – จิตใจ
- แสดงอารมณ์ตามความรู้สึก
  - ชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่พอใจและได้รับคำชม
  - กลัวการพลัดพรากจากผู้เลี้ยงดูใกล้ชิดน้อยลง
- 1.3 พัฒนาการด้านสังคม
- รับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง
  - ชอบเล่นแบบคู่ขนาน (เล่นของเล่นชนิดเดียวกันแต่ต่างคนต่างเล่น)
  - เล่นสมมติได้
  - รู้จักรอคอย
- 1.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา
- สืบหาสิ่งต่าง ๆ ที่เหมือนกันและต่างกันได้
  - บอกชื่อของตนเองได้
  - ขอความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา
  - สนทนาโต้ตอบ / เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้น ๆ ได้
  - สนใจนิทานและเรื่องราวต่าง ๆ
  - ร้องเพลง ท่องคำคล้องกลอน คำคล้องจองง่าย ๆ และแสดงท่าทางเลียนแบบได้
  - รู้จักใช้คำถาม “ อะไร ”
  - สร้างผลงานตามความคิดของตนเองอย่างง่าย ๆ
  - ออยากรู้อยากเห็นทุกสิ่งรอบตัว
2. คุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 4 ขวบ
- 2.1 พัฒนาการด้านร่างกาย
- กระโดดขาเดียวอยู่กับที่

- รับลูกบอลได้ด้วยมือ 2 มือ
- เดินขึ้นลงบันไดสลับเท้าได้
- เขียนรูปสี่เหลี่ยมตามแบบได้
- ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงได้
- กระฉับกระเฉง ไม่ชอบอยู่เฉย

2.2 พัฒนาการด้านอารมณ์ - จิตใจ

- แสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมกับบางสถานการณ์
- เริ่มรู้จักชื่นชมความสามารถในผลงานของตนเอง และผู้อื่น
- ชอบทำทนายผู้อื่น
- ต้องการให้มีคนฟัง คนสนใจ

2.3 พัฒนาการด้านสังคม

- แต่งตัวด้วยตนเอง ไปห้องส้วมได้เอง
- เล่นร่วมกับคนอื่นได้
- รอคอยตามลำดับก่อนหลัง
- แบ่งของให้ผู้อื่น
- เก็บของเล่นเข้าที่ได้

2.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา

- จำแนกสิ่งต่างๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้าได้
- บอกชื่อและนามสกุลตัวเองได้
- พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเอง หลังจากได้รับคำชี้แนะ
- สนทนา ได้ตอบ เล่าเรื่องเป็นประโยคอย่างต่อเนื่อง
- รู้จักใช้คำถาม "ทำไม"

3. คุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 5 ขวบ

3.1 พัฒนาการด้านร่างกาย

- กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องได้

- รับลูกบอลที่กระดอนขึ้นจากพื้นได้ด้วยมือทั้งสอง
- เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว
- เขียนรูปสามเหลี่ยมตามรูปแบบได้
- ตัดกระดาษตามแนวเส้นโค้งที่กำหนด
- ใช้ก้ำมเนื้อเล็กได้ดี เช่น ตัดกระดาษ ผูกเชือกทรงเท้า ฯ
- ยึดตัว คล่องแคล่ว

3.2 พัฒนาการด้านอารมณ์ – จิตใจ

- แสดงอารมณ์ได้สอดคล้องกับสถานการณ์อย่างเหมาะสม
- ขึ้นชมความสามารถของตนเองและผู้อื่น
- ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง

3.3 พัฒนาการด้านสังคม

- ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง
- เล่นหรือทำงานโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่นได้
- พบผู้ใหญ่ รู้จักไหว้ ทำความเคารพ
- รู้จักขอบคุณ เมื่อรับของจากผู้ใหญ่
- รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย

3.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา

- บอกความแตกต่างของกลิ่น เสียง รส รูปร่าง จำแนกและจัดหมวดหมู่สิ่งของได้
- บอกชื่อ นามสกุล และอายุของตนเองได้
- พยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- สนทนา ได้ตอบ ถ้าเป็นเรื่องราวได้
- สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้น และแปลกใหม่
- รู้จักใช้คำ “ทำไม” “อย่างไร”
- เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม
- นับเลขปากเปล่าได้ถึง 20

ดังนั้นการพัฒนาเด็กปฐมวัยจึงเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมตามวัยและความสามารถของเด็กแต่ละบุคคล การอบรมเลี้ยงดูและการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กจะต้องทำความเข้าใจกับคุณลักษณะตามวัยของเด็กเพื่อสามารถจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม

2. การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา

2.1 ความหมายของการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา

การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาสู่ท้องถิ่น เป็นนโยบายสำคัญของประเทศไทย ซึ่งได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนในกฎหมายหลักทั้ง 3 ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และพระราชกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาตามกฎหมายทั้ง 3 ฉบับดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาจึงมีความหมาย ดังนี้

การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา เป็นกากระจายอำนาจหน้าที่หรือเป็นการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบในการตัดสินใจทางการบริหารการศึกษาจากส่วนกลางไปสู่ระดับล่าง หรือระดับปฏิบัติ ได้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนในท้องถิ่น หน่วยงาน และสถานศึกษา (พิณสุดา สิริรังษี, 2541 และ อุทัย บุญประเสริฐ, 2545) ซึ่งสอดคล้องกับ เสริมศักดิ์ วิชาสาธิต (2540) ที่ได้กล่าวว่า การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาเป็นการถ่ายโอน อำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบจากศูนย์กลาง หรือศูนย์รวมอำนาจไปยังพื้นที่หรืออาณาเขตรอบ ๆ จากระดับบน ไปสู่ระดับล่าง หรือจากระดับชาติไปสู่ท้องถิ่น เป็นการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจ ทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้

Brown (1944 อ้างถึงใน พิณสุดา สิริรังษี 2541) อธิบายการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาว่าเป็นการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ และการตัดสินใจจาก ส่วนกลางหรือศูนย์รวมอำนาจไปสู่ส่วนต่าง ๆ ขององค์กรหรือระดับชั้นขององค์กร โดยให้ทุกส่วนขององค์กรได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทั้งนี้การให้บุคคล คณะบุคคล หรือท้องถิ่น มีส่วนร่วม ในการบริหารนั้น เป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมประชาธิปไตย การกระจายอำนาจทางการบริหาร การศึกษาจะทำให้บางส่วนขององค์กรมีความเป็นอิสระ จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการกระจาย

อำนาจการบริหารการศึกษา คือ การปรับปรุงหรือพัฒนาสถานศึกษา

Robson and Mathews (1995 อ้างถึงใน โกวิท กระจ่าง, 2540) ได้ให้ความหมายของการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาว่าเป็นการมอบอำนาจความรับผิดชอบในการตัดสินใจทางการบริหารการศึกษาจากส่วนกลางไปสู่ระดับภูมิภาคและระดับโรงเรียน โดยหลักการแล้วเป็นอำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณของโรงเรียนและการจัดการเรียนการสอน

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาเป็นการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิและอำนาจในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นนั้น

2.2 หลักการและเหตุผลของการกระจายอำนาจทางการศึกษา

พิณสุดา สิริรังศรี (2541) กล่าวว่า การบริหารศึกษาก่อนที่จะมีการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2542 การบริหารการศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนมีลักษณะการบริหารเป็นการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ซึ่งมีลักษณะการบริหารดังนี้

1. ราชการบริหารส่วนกลาง ได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม เป็นผู้กำหนดนโยบายบริหารจัดการสนับสนุน ส่งเสริม และติดตามประเมินผล โดยมีการจัดตั้งหน่วยงาน/สถานศึกษา เป็นหน่วยบริหารรองลงไป และมีหน่วยปฏิบัติอยู่ที่ส่วนภูมิภาค
2. ราชการบริหารส่วนภูมิภาค ได้แก่ ส่วนราชการในจังหวัด ซึ่งมีการนำเอานโยบายจากส่วนกลางนำไปสู่การปฏิบัติ แต่อำนาจในการคิดและการตัดสินใจขึ้นอยู่กับส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่
3. ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ได้แก่ กรุงเทพมหานคร เทศบาล และเมืองพัทยา ในการปฏิบัติงานส่วนกลางจะเป็นผู้กำหนดหลักสูตร แผนงาน การบริหาร บุคลากร และงบประมาณ สำหรับกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นกระทรวงหลักที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาตามกฎหมาย มีหน่วยงาน/สถานศึกษาจัดการศึกษาที่หลากหลาย ยังมีจุดอ่อนของการจัดโครงสร้างทางการบริหาร การศึกษาที่ซ้ำซ้อน และขาดเอกภาพทั้งนโยบายและแผน ซึ่ง กมล สูดประเสริฐ, 2540 ได้สรุปปัญหาการบริหารการศึกษาในภาพรวมได้ ดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างการบริหารที่รวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ในเรื่องนโยบาย แผนงาน การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ ทำให้เกิดความล่าช้าในการอนุมัติ อนุญาต ขาดอิสระในการคิด การตัดสินใจของหน่วยงานระดับล่างและระดับปฏิบัติ การแก้ไขปัญหาวทางการศึกษาไม่สอดคล้องกับความจำเป็นของแต่ละพื้นที่ เกิดการผูกขาดอำนาจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการขาดความร่วมมือในการพัฒนาการจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 ด้านนโยบายและแผนงาน หน่วยงาน/สถานศึกษาที่ขาดอิสระในการกำหนดนโยบายและแผนงาน ส่งผลให้การจัดการศึกษาไม่สามารถสนองต่อความต้องการ ความจำเป็นของหน่วยงาน/สถานศึกษา และชุมชนเท่าที่ควร
  - 1.2 ด้านการบริหารงานบุคลากร หน่วยงาน/สถานศึกษาไม่สามารถจัดสรรบุคลากรได้ตามความต้องการ เพราะส่วนกลางเป็นผู้กำหนด ทำให้ไม่ได้บุคลากรตามคุณสมบัติที่หน่วยงาน/สถานศึกษาต้องการ
  - 1.3 ด้านการบริหารงบประมาณ จากการที่ส่วนกลางเป็นผู้ผูกขาดและกำหนดการจัดสรรวัสดุ ครุภัณฑ์ ให้หน่วยงาน/สถานศึกษา ส่งผลให้การจัดสรรงบประมาณของวัสดุ ครุภัณฑ์ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และความจำเป็นของหน่วยงาน/สถานศึกษา
  - 1.4 ด้านการบริหารวิชาการ มีการจัดการเรียนการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง และหลักสูตรที่ใช้ส่วนใหญ่ก็ยังเป็นหลักสูตรแกนกลางไม่ใช่หลักสูตรท้องถิ่น
  - 1.5 ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของประชาชนในการกำหนดนโยบาย หลักสูตร บุคลากร งบประมาณ และการติดตามผล ส่งผลให้การจัดการศึกษาไม่สนองต่อความต้องการของท้องถิ่นและประชาชน
  - 1.6 การระดมสรรพกำลังเพื่อการศึกษา เพราะระบบการจัดการศึกษารวมอำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง ทำให้หน่วยงานแต่ละหน่วยงานต่างดำเนินการ ทำให้ขาดการช่วยเหลือ ประสานงานกัน
  - 1.7 เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการจัดสรรทรัพยากรระหว่างสถานศึกษาที่อยู่ต่างสังกัด ทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น
2. ปัญหาในการขาดเอกภาพในการจัดการศึกษาในแต่ละระดับ เพราะมีหน่วยงานรับผิดชอบการจัดการศึกษาแต่ละระดับหลากหลายจังหวัด ทำให้เกิดความซ้ำซ้อน ความแตกต่างในการจัดการศึกษาในระดับเดียวกัน ทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ
  3. ปัญหาการบริหารมีหลายระดับหลายขั้นตอน แต่ในแต่ละระดับไม่สามารถบริหารจัดการงานต่าง ๆ ได้ในระดับของตน ทำให้มีความล่าช้าในการตัดสินใจ การอนุมัติอนุญาต ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทันต่อความจำเป็นของแต่ละพื้นที่
  4. ปัญหาขาดกระบวนการพัฒนานโยบายเพื่อการพัฒนาการศึกษาอย่างเป็นระบบ ทำให้ขาดนโยบายในการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน
  5. การจัดระบบบริหารการศึกษาของรัฐโดยส่วนรวมขาดการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาให้ทันสมัย กับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี
  6. ขาดระบบของการติดตาม ตรวจสอบ และควบคุมมาตรฐานคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจน ทำให้ไม่สามารถชี้ชัดว่า การลงทุนทางการศึกษาคู่คุ้มค่าหรือไม่

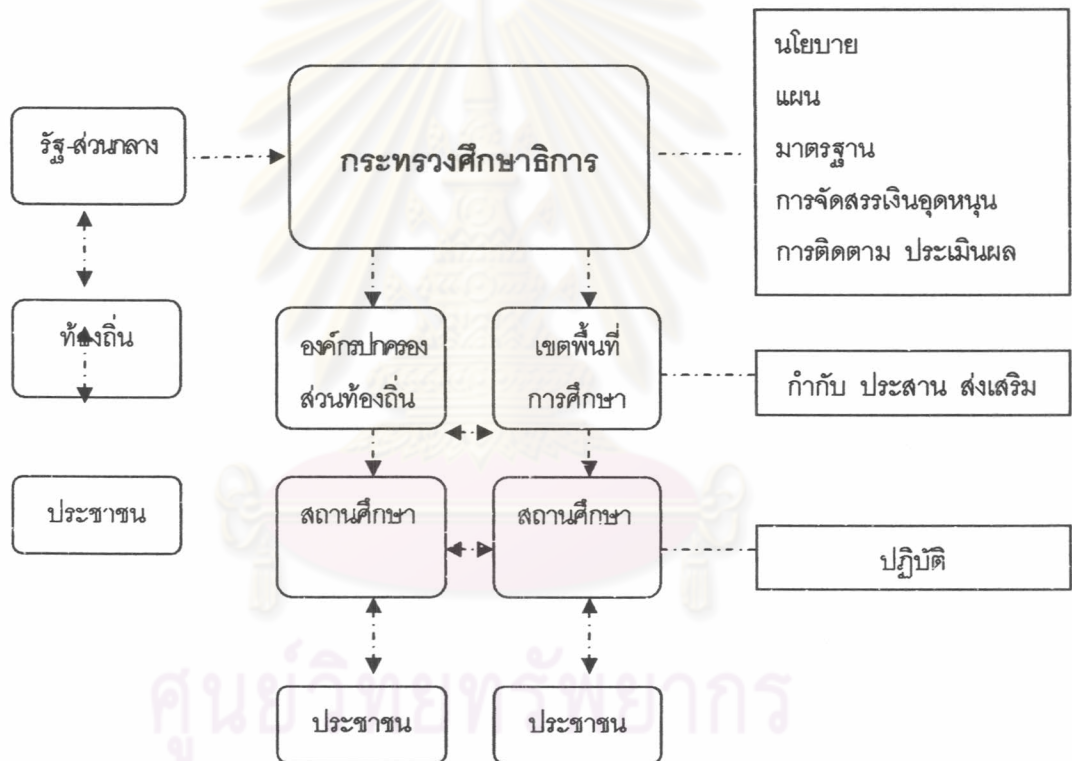
Robson and Mathews (1995 อ้างถึงใน โกวิท กระจ่าง, 2540) ได้ให้เหตุผลของการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาของต่างประเทศไว้ ดังนี้

1. การจัดการศึกษาในหลายประเทศไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่าที่ควร เนื่องจากอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ส่วนกลาง ซึ่งเป็นการตัดสินใจโดยใช้มาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ ทำให้ขาดความยืดหยุ่น และไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างกัน
2. จากความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น การกระจายอำนาจทางการศึกษาจะช่วยตอบสนองความแตกต่างดังกล่าวได้ และยังสามารถระดมทรัพยากรบุคคลและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษา ขณะเดียวกันก็เป็นการกระจายการลงทุนทางการศึกษาอีกด้วย
3. การกระจายอำนาจทางการศึกษาเป็นรากฐานของการส่งเสริมประชาธิปไตย เพราะการกระจายอำนาจทางการศึกษานั้นให้โอกาสประชาชนในระดับท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาในชุมชนของตนเอง โดยเฉพาะการวางแผนการจัดการศึกษาและการประเมินผลคุณภาพการศึกษาในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า “ การจัดการศึกษาของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน “
4. จากการที่ประเทศเดียวกันยังมีความแตกต่างกันทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การกระจายอำนาจทางการศึกษาจึงเป็นการลดช่องว่างระหว่างท้องถิ่นหรือภูมิภาคในประเทศนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้น
5. จากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การกระจายตัวของประชากร ทำให้เกิดการบริการทางการศึกษาที่หลากหลายยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันการจัดการศึกษาอย่างเหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องและตอบสนองความต้องการและความเร่งด่วนของแต่ละท้องถิ่น แต่ละกลุ่มเป้าหมายก็มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น การกระจายอำนาจทางการศึกษาจึงเป็นหนทางที่เป็นการส่งเสริมให้เกิดการตอบสนองดังกล่าวได้สอดคล้องและเหมาะสมแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการพึ่งตนเองของประชาชนและการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปอีกด้วย
6. จากการที่ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยตรงนั้น นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังก่อให้เกิดการพัฒนาด้านคุณภาพของการศึกษาอีกด้วย ดังนั้นการให้ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่จึงเป็นสิ่งที่รัฐบาลควรส่งเสริมเป็นอย่างยิ่ง
7. การกระจายอำนาจทางการศึกษาเป็นการเสริมสร้างความสามารถให้กับท้องถิ่น คือ การให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสามารถในการกำหนดชีวิตความเป็นอยู่และจุดหมายปลายทางแห่งชีวิตของตนและชุมชนของตนเอง อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

8. การกระจายอำนาจเป็นการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ อันจะนำไปสู่อุดมการณ์ทางประชาธิปไตย สู่ระบบ และโครงสร้างที่ใกล้ชิดประชาชนได้มากกว่า ไปร่งใ้เสกว่า ประชาชนได้มีส่วนร่วมและมีโอกาสในการตรวจสอบได้มากกว่าระบบศูนย์รวมอำนาจ อยู่ในส่วนกลาง

หลักการและเหตุผลของการกระจายอำนาจทางการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการบริหาร การศึกษาถูกดำเนินการโดยภาครัฐ มีการดำเนินงานแบบแยกส่วนทำให้เกิดความซ้ำซ้อน ไม่ตอบสนองความต้องการของประชาชน และประชาชนขาดการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ และร่วมติดตามผล

แผนภูมิที่ 2 แสดงการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นรัฐธรรมนูญที่เกิดจากมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำ และมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการศึกษาที่สมบูรณ์และชัดเจน ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิที่จะจัดการศึกษา อบรมและฝึกอาชีพรวมทั้งเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของรัฐ โดยได้กำหนดกรอบแนวคิดและการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก ดังนี้

มาตรา 30 กล่าวถึงความเสมอภาคกันในกฎหมาย และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยไม่มีความแตกต่างกันทางด้านอายุ เด็กจึงมีฐานะเท่าเทียมกับบุคคลอื่นในสังคม

มาตรา 43 กำหนดให้ทุกคนมีสิทธิเสมอกันที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

มาตรา 53 เด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรง และการปฏิบัติอันไม่ชอบธรรม และเด็กที่ไม่มีผู้ดูแล มีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและศึกษาอบรมจากรัฐ

มาตรา 80 รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน

มาตรา 86 รัฐต้องส่งเสริมให้มีการคุ้มครองแรงงานของเด็ก

มาตรา 190 การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีสาระเกี่ยวกับเด็ก ถือเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะต้องพิจารณา โดยกรรมาธิการเต็มสภา หรือให้ตั้งคณะกรรมาธิการวิสามัญขึ้นพิจารณา

2.4 พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 5 รูปแบบ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนจังหวัด และกรุงเทพมหานคร มีอำนาจหน้าที่ ในการจัดการศึกษาดังนี้

มาตรา 16 (9) มาตรา 17 (6) และ มาตรา 18 ว่า “ให้เทศบาล เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และกรุงเทพมหานคร ” มีอำนาจหน้าที่ ในการจัดระบบการบริหารสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง

มาตรา 30 (1) และ (2) ได้กำหนดให้ดำเนินการถ่ายโอนกิจการให้บริการสาธารณะที่รัฐดำเนินการอยู่ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายในกำหนดเวลา โดยภารกิจที่เป็น การดำเนินการซ้ำซ้อนระหว่างรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือภารกิจที่รัฐจัดให้บริการในเขตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ดำเนินการให้เสร็จภายใน 4 ปี ทั้งนี้ต้องไม่เกินระยะเวลา 10 ปี

3. เทศบาลกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

3.1 ความเป็นมาของการจัดตั้งเทศบาล

การบริหารประเทศตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดินได้แบ่งการบริหารออกเป็น 3 ส่วน คือ การบริหารราชการส่วนกลาง ได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม การบริหารราชการส่วนภูมิภาค ได้แก่ จังหวัด และอำเภอ การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล และเมืองพัทยา เทศบาลเป็นการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง มีการริเริ่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2476 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการทดลองการกระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น โดยการยกฐานะ “สุขาภิบาล” ในขณะนั้นขึ้นเป็นเทศบาล ซึ่ง โกวิท พงางาม (2544) ได้สรุปขั้นตอนการจัดตั้งเทศบาลไว้ ดังนี้

1. พ.ศ. 2476 ได้มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2476 และกำหนดให้เทศบาลเป็นองค์การบริหารรูปแบบหนึ่งของราชการบริหารส่วนท้องถิ่น และมีการตราพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. 2476 ขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายฉบับแรกว่าด้วยการจัดระเบียบบริหารปกครองตนเองของเทศบาล

2. พ.ศ. 2478 ได้มีการจัดตั้งเทศบาลขึ้นเป็นครั้งแรก ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. 2476 โดยการยกฐานะสุขาภิบาลที่มีอยู่เดิม 35 แห่ง ขึ้นเป็นเทศบาล และมีการปรับปรุงกฎหมายดังกล่าวขึ้นใน พ.ศ. 2481 และ พ.ศ. 2483

3. พ.ศ. 2542 ได้มีการปรับปรุงแก้ไข พ.ร.บ. เทศบาล (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2542 เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2542

3.2 หลักเกณฑ์การจัดตั้งเทศบาล

ชูวงศ์ ฉายะบุตร (2539) ได้ระบุข้อมูลพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาจัดตั้งท้องถิ่นขึ้นเป็นเทศบาลไว้ 3 ประการได้แก่

1. จำนวนและความหนาแน่นของประชากรในท้องถิ่นนั้น
2. ความเจริญทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาจากการจัดเก็บรายได้ตามที่กฎหมายกำหนด และงบประมาณรายจ่ายในการดำเนินกิจการของท้องถิ่น
3. ความสำคัญทางการเมืองของท้องถิ่น โดยพิจารณาถึงศักยภาพของท้องถิ่นนั้นว่าจะสามารถพัฒนาความเจริญได้รวดเร็วมากน้อยเพียงใด

หลักเกณฑ์ดังกล่าว กฎหมายจึงได้กำหนดให้มีการจัดตั้งเทศบาลขึ้น 3 ประเภทดังนี้

1. เทศบาลตำบล มีหลักเกณฑ์การจัดตั้งเทศบาลตำบล ดังนี้

1.1 มีรายได้จริงโดยไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ผ่านมามาตั้งแต่ 12,000,000 บาท ขึ้นไป

1.2 มีประชากรตั้งแต่ 7,000 คนขึ้นไป

1.3 ความหนาแน่นของประชากรตั้งแต่ 1,500 คน ต่อ 1 ตร.กม. ขึ้นไป

1.4 ได้รับความเห็นชอบจากราษฎรในท้องถิ่น

2. เทศบาลเมือง มีหลักเกณฑ์การจัดตั้งเทศบาลเมือง ดังนี้

2.1 ท้องที่ที่เป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดทุกแห่ง ให้ยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองได้โดยไม่ต้องพิจารณาถึงหลักเกณฑ์อื่น ๆ ประกอบ

2.2 ท้องถิ่นที่มีใหม่ที่ตั้งศาลากลางจังหวัดจะยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้

1) เป็นท้องที่ที่มีพลเมืองตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป

2) ราษฎรอยู่กันหนาแน่นไม่ต่ำกว่า 3,000 คนต่อตารางกิโลเมตร

3) มีรายได้พอแก่การปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามกฎหมายกำหนดไว้

4) มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นเทศบาลเมือง

3. เทศบาลนคร มีหลักเกณฑ์การจัดตั้งเทศบาลนคร ดังนี้

3.1 เป็นท้องที่ที่มีพลเมืองตั้งแต่ 50,000 คนขึ้นไป

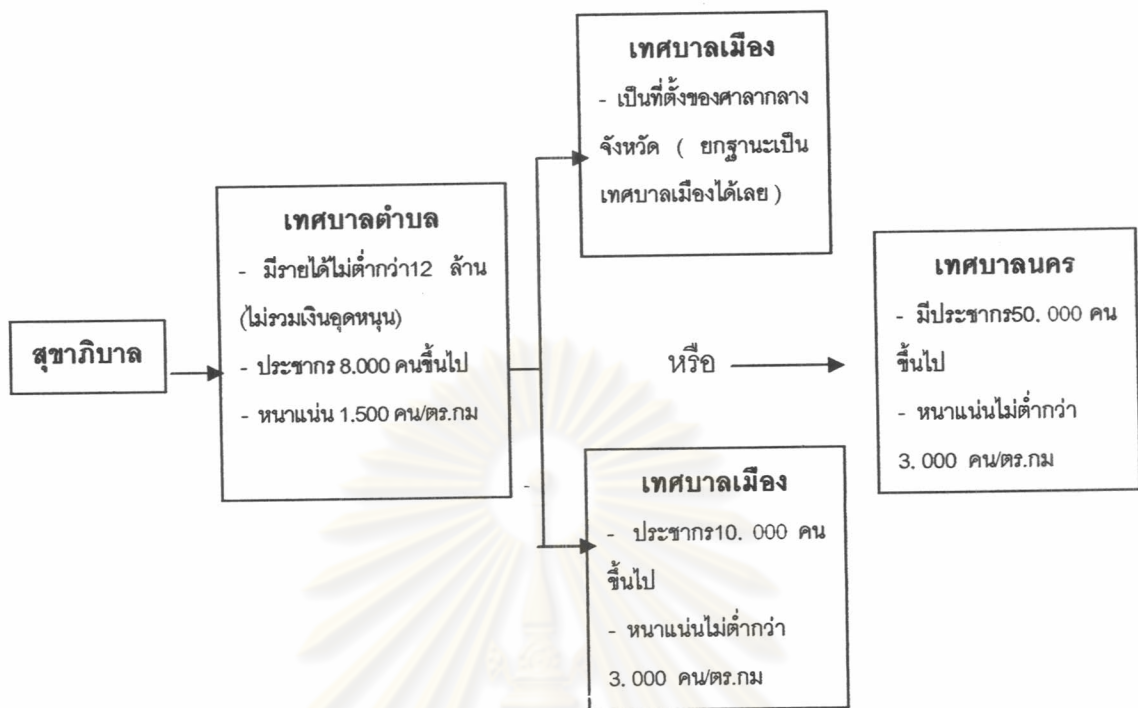
3.2 ราษฎรอยู่กันหนาแน่นไม่ต่ำกว่า 3,000 คนต่อตารางกิโลเมตร

3.3 มีรายได้พอแก่การปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามกฎหมายกำหนดไว้

3.4 มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นเทศบาลนคร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 3 เงื่อนไขในการจัดตั้งเทศบาลและประเภทของเทศบาล

หมายเหตุ ได้มีพ.ร.บ.เปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2545 ทำให้สุขาภิบาลที่มีอยู่เดิม 981 แห่ง (ก่อนวันที่ 25 พฤษภาคม 2542) ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลโดยปริยาย

3.2 โครงสร้างของเทศบาล

พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ได้แบ่งโครงสร้างของเทศบาลออกเป็น 2 ส่วน คือ สภาเทศบาล และคณะเทศบาล โกวทิย พวงงาม (2544) ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของส่วนต่างๆ ดังนี้

1. สภาเทศบาลทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ คอยควบคุมและตรวจสอบฝ่ายบริหาร อันเป็นวิถีทางแห่งการถ่วงดุลอำนาจ กำหนดให้สภาเทศบาลประกอบด้วยสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน และสมาชิกสภาเทศบาลนี้อยู่ในตำแหน่งได้คราวละ 4 ปี ทั้งนี้จำนวนสมาชิกสภาเทศบาลจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประเภทของเทศบาล ดังนี้

1) สภาเทศบาลตำบล	มีสมาชิกทั้งหมด	12 คน
2) สภาเทศบาลเมือง	มีสมาชิกทั้งหมด	18 คน
3) สภาเทศบาลนคร	มีสมาชิกทั้งหมด	24 คน

2. คณะเทศมนตรี เป็นฝ่ายบริหารกิจการของเทศบาล ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี และเทศมนตรีตามจำนวนที่กำหนดไว้ในมาตรา 36 แห่งกฎหมายว่าด้วยเทศบาล ดังนี้

- 1) เทศบาลตำบล มีเทศมนตรีไม่เกิน 2 คน
- 2) เทศบาลเมือง มีเทศมนตรีไม่เกิน 3 คน
- 3) เทศบาลนคร มีเทศมนตรีไม่เกิน 4 คน

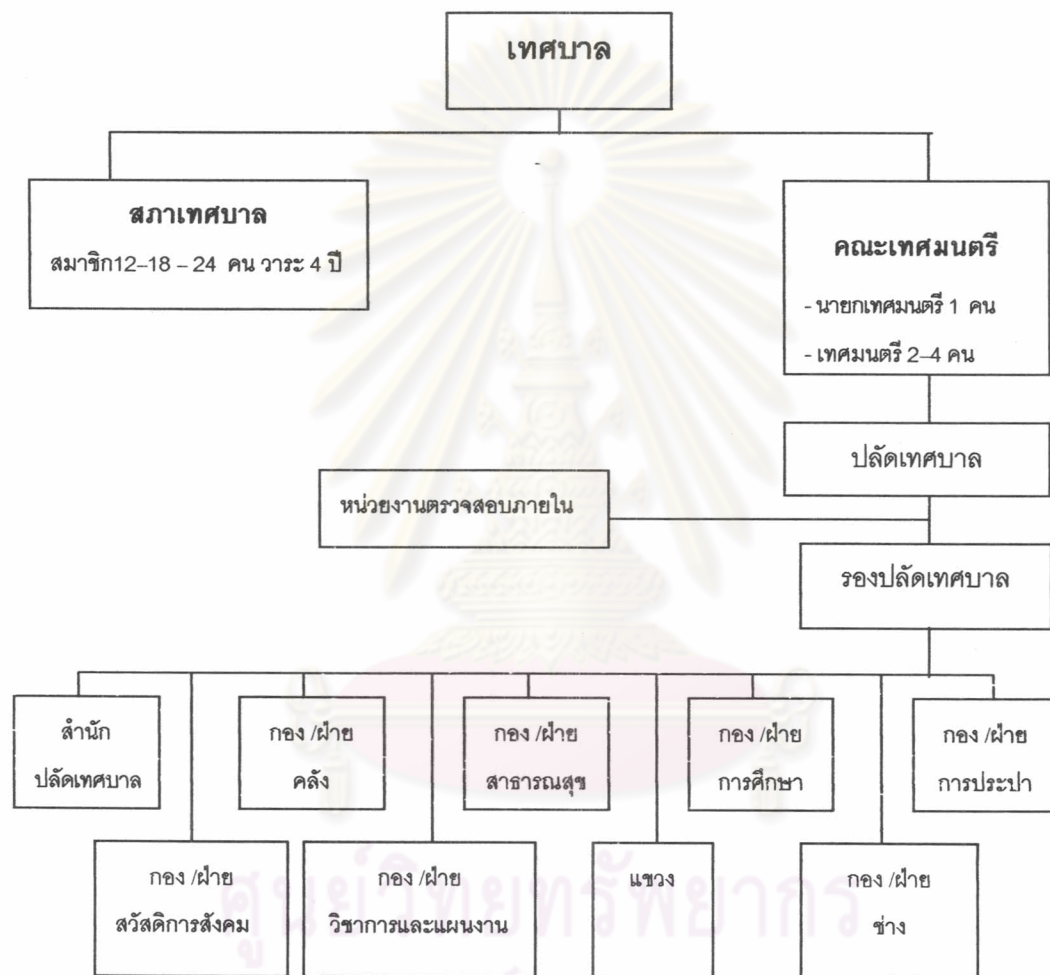
3. พนักงานเทศบาล เป็นเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของเทศบาลที่ปฏิบัติงานอันเป็นภารกิจประจำสำนักงานหรืออาจจะนอกสำนักงาน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างใกล้ชิด เพราะหน้าที่ของเทศบาลนั้นต้องติดต่อและให้บริการแก่ประชาชนตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งได้แก่ งานการทะเบียน การสาธารณสุขโรค การศึกษา การรักษาความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน

สำหรับอำนาจหน้าที่ของเทศบาล ตามมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ ของเทศบาลแต่ละรูปแบบไว้ 31 ประการ (นันทวัฒน์ บรมานันท์ และแก้วคำ ไกรสรพงษ์, 2544) แต่กิจการที่เทศบาลทุกประเภทสามารถปฏิบัติได้มี 8 ประเภท คือ

1. การรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน เช่น การดับเพลิง การป้องกันและระงับสาธารณภัย
2. การสาธารณสุข เช่น การจัดให้มีและบำรุงสถานที่พิทักษ์รักษาคนเจ็บไข้ การป้องกันและระงับโรคติดต่อ การรักษาความสะอาดของถนนหรือทางเดินและที่สาธารณะ การกำจัดขยะมูลฝอยและปฏิกูล การจัดให้มีและบำรุงสวนสาธารณะ ฯลฯ
3. การสาธารณสุขการ เช่น การสงเคราะห์มารดาและเด็ก การสงเคราะห์คนชรา คนอนาถา เด็กกำพร้า ฯลฯ
4. งานโยธาสาธารณะ เช่น การสร้างและบำรุงทางบกทางน้ำ การจัดให้มีและบำรุงทางระบายน้ำ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจของราษฎร ฯลฯ
5. การศึกษา เช่น การจัดตั้งและบำรุงโรงเรียนอาชีวศึกษา การจัดให้มีและบำรุงสถานที่สำหรับการกีฬา ฯลฯ
6. การสาธารณสุขโรคและเทศพาณิชย์ เช่น การประปา การไฟฟ้า การเดินรถประจำทาง ตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม กิจการโรงรับจำนำ ฯลฯ
7. การทะเบียนราษฎร
8. การบำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร

นอกจากอำนาจหน้าที่ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจากการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับเทศบาล ครั้งที่ 10 ปีพ.ศ. 2542 มีการเพิ่มหน้าที่ให้เทศบาลหลายประการ สำหรับเทศบาลตำบลมีการเพิ่มหน้าที่ให้เทศบาลมีหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ บำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

แผนภูมิที่ 4 โครงสร้างและการแบ่งส่วนการบริหารของเทศบาล

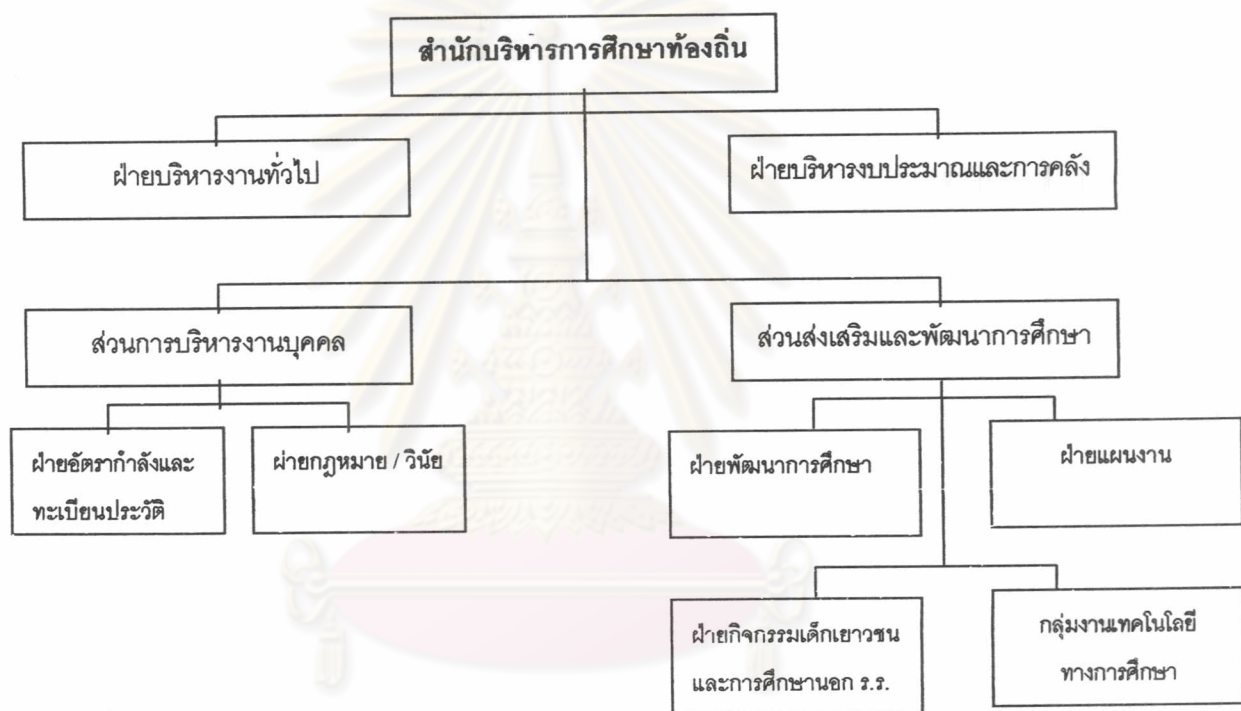

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.4 เทศบาลกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

อวยพร ปาระณะ (2542) กล่าวว่า พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 ได้กำหนดให้เทศบาลมีอำนาจหน้าที่จัดการศึกษา ศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรม การบริหารเทศบาลโดยทั่วไปจะกำหนดให้มีเทศมนตรีฝ่ายการศึกษาที่รับผิดชอบด้านการศึกษา ศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรม และมีกองการศึกษาหรือสำนักบริหารการศึกษาทำหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการ

แผนภูมิที่ 5 โครงสร้างการบริหารสำนักการศึกษาท้องถิ่น

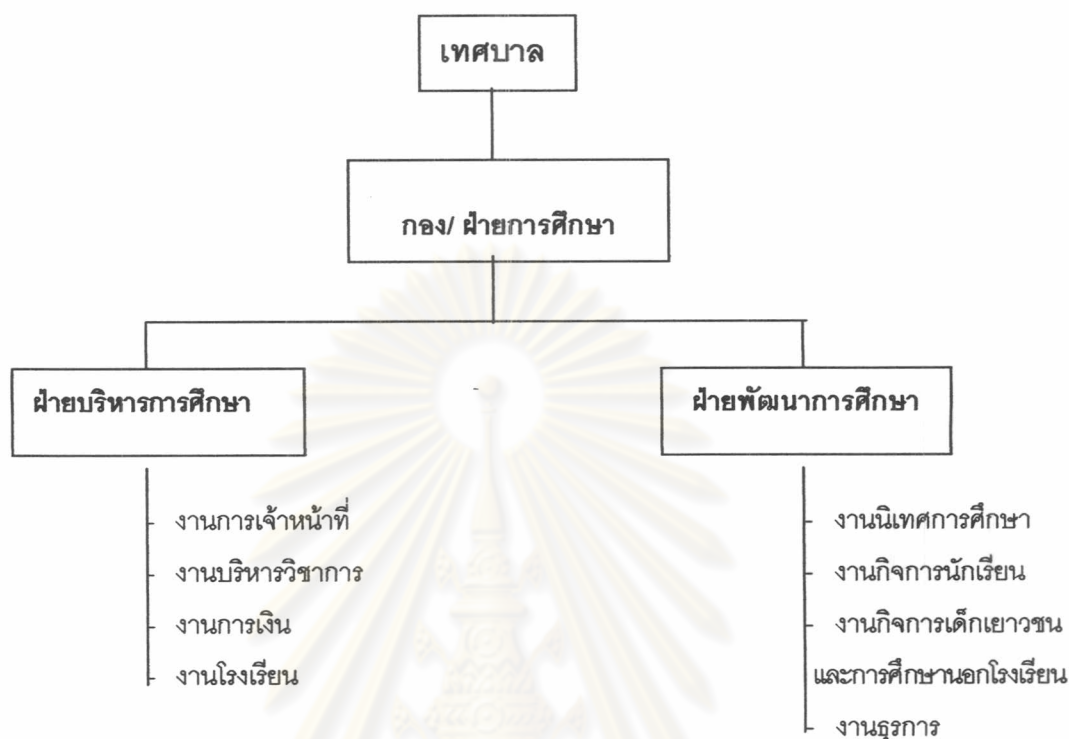

ส่วนของกองการศึกษาหรือฝ่ายการศึกษา จะเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดำเนินกิจการเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในด้านการศึกษา งานด้านการสอน การนิเทศการศึกษา งานสวัสดิการสังคม และนันทนาการ ตลอดจนปฏิบัติงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับกองหรือฝ่ายการศึกษาประกอบด้วยฝ่ายและงานดังนี้

1. ฝ่ายบริหารการศึกษา ประกอบด้วย งานการเจ้าหน้าที่ งานบริหารวิชาการ งานการเงิน และงานโรงเรียน
2. ฝ่ายพัฒนาการศึกษา ประกอบด้วย งานการนิเทศการศึกษา งานกิจกรรมเด็กเยาวชนและการศึกษานอกโรงเรียน และงานธุรการซึ่งมีโครงสร้างดังนี้

แผนภูมิที่ 6 โครงสร้างการแบ่งงานของกอง / ฝ่ายการศึกษาของเทศบาล

แนวทางการจัดการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยเทศบาลได้ใช้นโยบายการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2545 – 2549 ซึ่งจัดทำขึ้นโดยกระทรวงมหาดไทย ภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดและพัฒนาการศึกษาตามความเหมาะสมกับศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยจึงเป็นภารกิจหนึ่งที่ท้องถิ่นต้องดำเนินการตามความเหมาะสมกับศักยภาพ โดยกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดว่า เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาความพร้อมแก่เด็ก 0 – 5 ขวบ ให้เต็มตามศักยภาพ โดยมีวัตถุประสงค์และนโยบาย ของการจัดการศึกษาดังนี้

1. วัตถุประสงค์ เพื่อให้เด็กปฐมวัยได้รับการส่งเสริมพัฒนาการและเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ให้มีความพร้อมที่จะเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. นโยบาย เพื่อให้เด็กปฐมวัยได้เข้ารับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ส่งเสริม สนับสนุน ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันต่าง ๆ ในท้องถิ่นมีสิทธิและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย

2.1 เป้าหมาย เพื่อให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร และสถาบันต่าง ๆ ในท้องถิ่นมีสิทธิและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย

2.2 มาตรการ ด้วยวิธีการจัดการศึกษาปฐมวัยในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนหรือศูนย์การเรียน และส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร และสถาบันต่าง ๆ ในท้องถิ่น ให้มีความรู้ ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู ให้การศึกษาแก่บุตร บุคคลที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบ ให้ได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ - อารมณ์ สังคม สติปัญญา จริยธรรม และสามารถจัดการศึกษาปฐมวัยได้ตามที่ความต้องการและเหมาะสม

3.5 การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของเทศบาลตำบล

สำหรับการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของเทศบาล เป็นการส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมตามพัฒนาการของเด็ก ในลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแก่เด็ก เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ - อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อย่างเหมาะสมตามวัย (กรมการปกครอง, 2543) ดังนั้นกรมการปกครองจึงได้จัดทำแนวทางการดำเนินการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อให้เทศบาลและเมืองพัทยาที่มีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลและเมืองพัทยาสามารถดำเนินการได้ 3 รูปแบบคือ

1.1 รับโอนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจากหน่วยงานของกรมพัฒนาชุมชน โดยยังคงให้ชุมชน เป็นผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่กำกับดูแลคุณภาพ และสนับสนุนงบประมาณ ตลอดจนร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารศูนย์ ฯ

1.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นใหม่ และใช้บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบริหารศูนย์ ฯ ทุกอย่าง

1.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามาบริหารศูนย์ ฯ ภายใต้การสนับสนุนและกำกับดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.1 เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้กลุ่มเด็กผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจได้รับการดูแลที่ถูกต้องเหมาะสม และได้รับการฝึกฝนพัฒนาตามความเหมาะสมกับวัย

2.2 เพื่อพัฒนาความพร้อมทางด้านร่างกาย จิตใจ - อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อย่างถูกต้อง เหมาะสม ตามหลักวิชาการ และขยายผลการพัฒนาไปสู่ครอบครัวและชุมชน

2.3 เพื่อกระตุ้นชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพความพร้อมก่อนเข้าเรียนของเด็ก ตลอดจนส่งเสริมให้ครอบครัวเป็นฐานการพัฒนาเลี้ยงดูเด็กอย่างถูกวิธี

2.4 เพื่อส่งเสริม สนับสนุน ความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ทุกระดับ และประชาชนให้สามารถร่วมกันวางแผนและดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายได้

2.5 เพื่อแบ่งเบาภาระการอบรมเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองที่มีรายได้น้อย ให้สามารถออกไปประกอบอาชีพได้รับความเสมอภาคในด้านการศึกษา

3. องค์ประกอบของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

3.1 เด็ก

3.1.1 เด็กที่เข้ามารับการอบรมเลี้ยงดู ควรมีอายุ 2 – 3 ปี และควรมีจำนวนอย่างน้อยประมาณ 15 คน

3.1.2 มีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านที่ตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หรืออยู่บริเวณใกล้เคียงกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เด็กสามารถเดินทางไป – กลับ เองได้ โดยมีผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบ

3.1.3 พ่อแม่ ผู้ปกครอง สมควรใจที่จะเข้ามารับการอบรมเลี้ยงดูที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

3.1.4 เด็กผ่านการพิจารณาคัดเลือกให้เข้ามารับการอบรมเลี้ยงดูจาก

คณะกรรมการพัฒนาเด็ก และผู้ดูแลเด็ก

3.2 ผู้ดูแลเด็ก คือ ผู้ที่ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งจะต้องอยู่ใกล้ชิดกับเด็กออกจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ดังนั้นผู้ดูแลเด็กจึงต้องมีคุณสมบัติ และคุณลักษณะที่เป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่เด็ก มีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างดี ดังนั้นสำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น จึงได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้ดูแลเด็กดังนี้

3.2.1 มีความรู้จบมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือมีประสบการณ์การปฏิบัติงาน

3.2.2 มีภูมิลำเนาในหมู่บ้านที่เป็นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหรือหมู่บ้านใกล้เคียง

3.2.3 เป็นชายหรือหญิงอายุระหว่าง 20 – 45 ปี

3.2.4 มีลักษณะเป็นผู้นำ สุภาพอ่อนโยน รักเด็ก และมีความรับผิดชอบ

มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

3.2.5 มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ไม่เป็นโรคติดต่อ

3.2.6 มีความสมัครใจเข้ารับการฝึกอบรมเป็นผู้ดูแลเด็กและยินยอมปฏิบัติงาน

ตามนโยบาย แนวทางของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนด

เมื่อเด็กอยู่ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ดูแลเด็กเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูและจัดการศึกษาเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคม และสติปัญญา บทบาทหน้าที่ของผู้ดูแลเด็กสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ทำความสะอาดบริเวณภายนอกและภายในศูนย์ตลอดจนจัดเตรียม น้ำดื่ม น้ำใช้ให้พร้อม
2. รับเด็กจากผู้ปกครองทุกเช้าและส่งเด็กทุกเย็น
3. ลงเวลาการปฏิบัติงานประจำวัน
4. ให้เด็กเข้าแถวเคารพธงชาติ สวดมนต์ ตรวจความสะอาดร่างกายเด็กทุกวัน
5. สำรวจจำนวนเด็กที่เข้ารับการเลี้ยงดูประจำวัน และติดตามหาสาเหตุ

ในกรณีที่เด็กไม่มาติดต่อกันเกินกว่า 3 วัน

6. อบรมเลี้ยงดูเด็กตามตารางการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้
7. จัดเตรียมการสอน บันทึกการสอน และบันทึกประจำตัวเด็ก
8. ผลิตสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน โดยเน้นการใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น
9. จัดทำทะเบียนสื่อ อุปกรณ์ โดยระบุรายการจำนวน วัน เดือน ที่ได้มา และผู้ให้การสนับสนุน

10. ร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาศูนย์ ฯ จัดบริเวณศูนย์ โดยการปลูกพืชผักสวนครัว ไม้ดอก ไม้ประดับ

11. ร่วมประชุมกับคณะกรรมการพัฒนาเด็ก และผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก

12. ศึกษาความรู้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้มากที่สุด

13. เผยแพร่การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

14. จัดทำบัญชีแสดงรายการอาหารกลางวัน อาหารว่าง อาหารเสริม

และเป็นกรรมการตรวจรับอาหารดังกล่าว

3.3 อาคาร / สถานที่ / สนามเด็กเล่น

1) สถานที่จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรมีบริเวณกว้างขวางพอเหมาะ กับจำนวนของเด็ก มีรั้วรอบขอบชิด มีความปลอดภัย มีความร่มรื่นคล้ายบ้าน เพื่อให้เด็กเกิดความอบอุ่น ไม่ว่าเหงว่ ขณะเดียวกันให้เด็กเป็นอิสระ ซึ่งจะเป็นผลต่อความเจริญเติบโตของเด็ก ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

2) ขนาดของอาคารควรมีขนาดที่พอเหมาะ กับจำนวนของเด็ก สัดส่วนพื้นที่ อย่างน้อย 2 ตารางเมตรต่อเด็ก 1 คน โปรงมีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทได้สะดวก

3) จัดให้มีสนามเด็กเล่นที่มีบริเวณให้เด็กทำกิจกรรมกลางแจ้ง

3.4 การจัดกิจกรรมในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

3.4.1 การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ควรมีการจัดบริเวณในห้องเรียน บริเวณที่เรียน จะใช้โต๊ะหรือไม้ใช้ก็ได้ ถ้าไม่มีโต๊ะอาจใช้สี่ปูให้เด็กนั่ง บริเวณที่ใช้เป็นที่เรียนผู้ควรเปลี่ยนแปลงได้

ถ้ามีโต๊ะเก้าอี้ ควรเป็นชนิดที่เคลื่อนย้ายได้สะดวก โต๊ะควรมีขนาดความยาว 12 ซม. เก้าอี้สูง 25 ซม. และควรเปลี่ยนที่บ่อย ๆ ไม่จำเป็นต้องให้เด็กนั่งที่เดิมเสมอไป เพราะเด็กมีนิสัยเบื่อง่าย การเปลี่ยนที่บ่อย ๆ จะทำให้เด็กรู้จักและสนิทสนมกับเพื่อนทุกคน

3.4.2 การจัดมุมต่าง ๆ ภายในห้องเรียน เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเรียนรู้ของเด็กเพราะขณะที่เด็กเล่นและค้นคว้าสิ่งที่จัดเตรียมไว้ให้ เด็กจะได้รับการพัฒนาทางด้านสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ ดังนั้นในห้องเรียนจึงควรมีมุมประสบการณ์อย่างน้อย 3 มุม เช่น มุมดนตรี มุมหนังสือ/นิทาน มุมตุ๊กตา/บ้าน มุมบล็อก/เกมการศึกษา มุมวิทยาศาสตร์ มุมสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มุมศิลปะ มุมภาษา มุมคณิตศาสตร์ ฯลฯ

3.4.3 การแบ่งกลุ่มเด็ก การอบรมเลี้ยงดูเด็กนั้น ถ้าเด็กมีอายุต่างกันมาก เช่น 3 ปี กับ 5 ปี หรือเด็กที่มีความสามารถต่างกัน ผู้ดูแลเด็กจะต้องแบ่งกลุ่มเด็กเพื่อสะดวกในการอบรมเลี้ยงดูและการแบ่งกลุ่มเด็กนี้จะแบ่งตามอายุของเด็ก เช่น 3-4 ปี กลุ่มหนึ่ง และ 5 ปี อีกกลุ่มหนึ่งหรือแบ่งตามความสามารถของเด็กก็ได้ โดยให้เด็กทดลองทำสิ่งที่เหมือนกัน เพราะเด็กวัยเดียวกันอาจมีพัฒนาการต่างกันได้

3.4.4 การจัดกิจกรรมประจำวัน ผู้ดูแลเด็กควรจัดช่วงเวลาให้เด็กดำเนินกิจกรรมประจำวัน โดยมีแนวทางในการจัดดังนี้

07.30 – 08.20 น.	รับเด็กเป็นรายบุคคล
08.20 – 08.40 น.	เคารพธงชาติ สวดมนต์ กายบริหาร
08.40 – 08.50 น.	ตรวจสอบสุขภาพ
08.50 – 09.15 น.	กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
09.15 – 10.00 น.	กิจกรรมสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (กิจกรรมกลุ่ม) แบบบูรณาการ
10.00 – 10.20 น.	ดื่มนม (อาหารว่าง)
10.20 – 11.00 น.	กิจกรรมเสรี กิจกรรมเล่นตามมุม กิจกรรมสร้างสรรค์
11.00 – 11.30 น.	กิจกรรมกลางแจ้ง
11.30 – 12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน แปรงฟัน
12.00 – 14.00 น.	นอนพักผ่อน
14.00 – 14.20 น.	ตื่นนอน ทำความสะอาดร่างกาย
14.20 – 14.30 น.	พัก (อาหารว่างตอนบ่าย)
14.30 – 15.00 น.	เพลง เกม สนทนา สรุปบทวน
15.00 – 16.00 น.	ดูแลเด็ก เตรียมตัวกลับบ้าน

3.4.5 การจัดหาอาหารสำหรับเด็ก เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่ต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องอาหารมาก เพราะเด็กวัยนี้มีความเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ และสมองสูง อาหารจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยในการพัฒนาเด็ก สำหรับศูนย์ที่เด็กที่นำอาหารมารับประทานเอง ผู้ดูแลเด็กจะต้องสำรวจว่าอาหารที่เด็กนำมารับประทานมีคุณค่า ครบถ้วน ตามความต้องการของเด็กหรือไม่ ผู้ดูแลเด็กควรมีการให้คำแนะนำแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ในการจัดหาอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายของเด็ก ถ้าศูนย์ฯ จัดอาหารให้แก่เด็ก ผู้ดูแลเด็กจะต้องคำนึงถึงคุณค่าของอาหาร ความนิยมในการรับประทานอาหาร ต้นทุนค่าใช้จ่าย ความยากง่ายในการปรุง และควรจัดอาหารที่สอดคล้องกับฤดูกาลหรือท้องถิ่น

3.4.6 การเล่นของเด็ก การเล่นมีความสำคัญและมีความจำเป็นสำหรับชีวิตของเด็ก เพราะนอกจากจะทำให้เด็กสนุกสนาน เพลิดเพลินแล้ว ยังทำให้เด็กเจริญเติบโตกล้ามเนื้อทุกส่วนได้เคลื่อนไหว แข็งแรง สมบูรณ์ และประสานสัมพันธ์กัน นอกจากนั้นยังช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และมีระเบียบวินัย ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ผู้ดูแลเด็กควรใช้การเล่นเป็นสื่อชักจูงให้เด็กสนใจ และอยากปฏิบัติกิจกรรมด้วยความเต็มใจ ดังนั้นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแต่ละแห่งนอกจากมีเครื่องเล่นในร่มแล้ว ควรจัดบริเวณสำหรับจัดทำสนามเด็กเล่นและเครื่องเล่นกลางแจ้งที่ผลิตจากวัสดุในท้องถิ่นหรือวัสดุเหลือใช้ โดยขอความร่วมมือจากผู้ปกครองหรือเยาวชนร่วมกันจัดทำขึ้น

3.5 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง องค์กรชุมชน และประชาชน การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง องค์กรชุมชน และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะทำให้บุคคลเหล่านี้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู และการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยมากขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง เด็ก และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ควรให้ผู้ปกครอง องค์กรชุมชน และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การปฏิบัติงาน และการตัดสินใจ ในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทางการจัดการศึกษาให้กับเด็กปฐมวัย

บังอร อ้วนล้ำ (2540) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ผู้ปกครองมีส่วนร่วมด้านการแก้ไขปัญหามากที่สุด รองลงมากิจกรรม และด้านการลงทุนบริจาคแรงงานในกิจกรรม

Fantuzzo (2000) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาระดับปฐมวัย พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาระดับปฐมวัย มี 3 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่บ้าน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่โรงเรียน และการเข้าร่วมประชุมของโรงเรียน สำหรับผู้ปกครองที่เข้ามามีส่วนร่วม พบว่า ผู้ปกครองที่มีการศึกษาสูงกว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของเด็กปฐมวัยมากกว่าผู้ปกครองที่มีการศึกษาน้อย ส่วนผู้ปกครองที่มีการติดต่อ

กับโรงเรียนในระดับสูง ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

ดังนั้นการที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง องค์กรชุมชน และประชาชน จะทำให้การอบรมเลี้ยงดูและการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยบุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง องค์กรชุมชน และประชาชน เพื่อเป็นพื้นฐานในการมีส่วนร่วมต่อไป

3.6 ความเป็นมาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนเทศบาล 1

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนเทศบาล 1 จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 (9) มาตรา 17 (6) และ มาตรา 18 ว่า “ให้เทศบาล เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และกรุงเทพมหานคร ” มีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบการบริหารสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชน ในท้องถิ่นของตนเอง ” โดยเทศบาลตำบลปลายพระยา จึงได้จัดสรรงบประมาณสำหรับการจัดการศึกษาอนุบาล 3 ขวบ และงบประมาณสำหรับการก่อสร้างอาคารเรียน ในปีงบประมาณ 2545 แต่ทางเทศบาลไม่มีสถานที่สำหรับก่อสร้างอาคารเรียน เทศบาลจึงจัดประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่อยู่ในเขตเทศบาล คือ โรงเรียนบ้านบางเหี้ยน และโรงเรียนชุมชนวัดหาดถั่วเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหา ทางโรงเรียนชุมชนวัดหาดถั่ว จึงสนับสนุนอาคารเรียนให้แก่เทศบาล 1 หลัง ขนาด 2 ห้องเรียน เพื่อใช้เป็นอาคารเรียน ซึ่งอาคารหลังนี้เดิมเคยเป็นห้องพักครูและห้องเรียน 1 ห้อง แต่เมื่อทางโรงเรียนได้อาคารเรียน 2 ชั้นหลังใหม่จึงย้ายห้องพักครูและห้องเรียนไปอาคารเรียนหลังใหม่

เมื่อเทศบาลได้รับการสนับสนุนอาคารเรียนจากโรงเรียนชุมชนวัดหาดถั่ว เดือนมกราคม พ.ศ. 2546 ทางเทศบาลจึงได้เปิดรับสมัครเด็กอายุ 3 ขวบ เพื่อเข้าเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวนประมาณ 80 คน แต่ต้นเดือนพฤษภาคมทางเทศบาลตำบลปลายพระยาซ่อมแซมอาคารเรียนยังไม่เสร็จ เมื่อสอบถามทางเทศบาลตำบลปลายพระยาว่าเปิดเรียนวันไหน ก็ได้รับคำตอบว่า ไม่มีกำหนด ผู้ปกครองเกิดความไม่แน่ใจจึงนำเด็กไปเรียนที่อื่น เมื่ออาคารเรียนซ่อมแซมเสร็จ เทศบาลตำบลปลายพระยาจึงจัดประชุมผู้ปกครอง เพื่อชี้แจงกำหนดการเปิดเรียน ปรากฏว่า มีเด็กอายุ 3 ขวบ ประมาณ 30 คน ทางเทศบาลจึงรับเด็กอายุ 2 ½ ขวบ เพื่อให้มีเด็กครบ 50 คน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจึงต้องเปิดสองห้องเรียนคือ เด็กอายุ 2 ½ ขวบ 1 ห้องเรียน และเด็กอายุ 3 ขวบ 1 ห้องเรียน

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนเทศบาล 1 เปิดเรียนเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2546 มีเด็กทั้งหมด 48 คน เป็นเด็กผู้ชาย 26 คน เป็นเด็กผู้หญิง 22 คน มีผู้ดูแลเด็ก 2 คน จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการศึกษาปฐมวัย และพี่เลี้ยงเด็ก 1 คน จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ชั้นปีที่ 6 บริหารงานโดยคณะกรรมการพัฒนาเด็กจำนวน 15 คน ซึ่งเป็นตัวแทนของคนในชุมชน ที่มาจากการคัดเลือกจำนวน 12 คน และเป็นตัวแทนจากเทศบาลตำบลปลายพระยา จำนวน 3 คน มีโครงสร้างการบริหารดังนี้

แผนภูมิที่ 7 โครงสร้างการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนเทศบาล 1

4. คณะกรรมการพัฒนาเด็ก

4.1 ความหมายและคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของคณะกรรมการพัฒนาเด็ก

คณะกรรมการพัฒนาเด็ก (กพด.) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานพัฒนาเด็ก ประกอบด้วย กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านที่เป็นที่ตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นกรรมการโดยตำแหน่งและบุคคลอื่น ซึ่งควรเป็นผู้อุทิศตนหรือผู้ปกครองเด็กเป็นกรรมการพัฒนาเด็กศูนย์ฯ ละ 5 คน โดยคัดเลือกบุคคลที่มีความตั้งใจในการทำงาน มีความรับผิดชอบ มีความคิดเห็น และมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินงานตามแผนพัฒนาเด็กเป็นอย่างดี อยู่ในตำแหน่งวาระละ 2 ปี และคัดเลือกประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ตามความเหมาะสม โดยมีพัฒนากรเป็นที่ปรึกษา ภาวิณี ศรีสุขวัฒนานันท์ (2533) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของคณะกรรมการพัฒนาเด็กไว้ดังนี้

1. มีความเข้าใจวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
2. มีความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ที่ควรปฏิบัติ
3. มีความรับผิดชอบในการบริหารงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
4. สามารถประสานงานกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

คุณสมบัติดังกล่าวสอดคล้องกับ ทิศนา แชมมณี และคณะ (2535) ที่กล่าวถึง คุณสมบัติที่พึงประสงค์ของคณะกรรมการพัฒนาเด็กไว้ว่า คณะกรรมการพัฒนาเด็กจะต้องเห็นความสำคัญของเด็ก และการจัดการศึกษาปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รวมทั้งจะต้องให้ความร่วมมือที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

คณะกรรมการพัฒนาเด็กจึงเป็นกลุ่มบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้กิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใดที่มีผู้ดูแลเด็กที่รักและเอาใจใส่เด็ก แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการพัฒนาเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งนั้นก็อาจส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้อย่างเต็มที่ (สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น , 2543)

4.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาเด็ก

การดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาเด็กของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดกรมพัฒนาชุมชนทางราชการมีจุดมุ่งหมายที่จะฝึกให้ประชาชนเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงานตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้สามารถดำเนินงานในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้ โดยมีพัฒนาการเป็นที่ปรึกษา และให้ความช่วยเหลือ ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาวิธีแก้ปัญหาในการดำเนินงานและหาแนวทางในการปฏิบัติงานให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น (ปราณี สุภาพ , 2539) กรมพัฒนาชุมชนจึงกำหนดบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการพัฒนาเด็กดังนี้

1. มีความเข้าใจบทบาทหน้าที่ เข้าใจวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง และคนในชุมชน
2. มีการวางแผนการปฏิบัติงาน การแบ่งงานและมอบหมายหน้าที่ ความรับผิดชอบของคณะกรรมการพัฒนาเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
3. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
4. มีความสามารถในการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานและองค์กรต่าง ๆ ในระดับพื้นที่
5. มีการกระตุ้นแรงจูงใจให้ผู้ปกครองและประชาชนที่สนใจตื่นตัวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเด็ก

สำหรับคณะกรรมการพัฒนาเด็กของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่จัดตั้งโดยเทศบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานไว้ดังนี้

1. คัดเลือกสถานที่ตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ปรับปรุงดูแลรักษาอาคารสถานที่ให้เหมาะสมกับการพัฒนาเด็ก
2. คัดเลือก ควบคุม ดูแล และให้คำแนะนำในการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก
3. จัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน เครื่องเล่นประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและวัสดุครุภัณฑ์ที่ใช้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
4. บริหารจัดการด้านการเงินของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
5. พิจารณา คัดเลือกเด็กเข้ารับการเลี้ยงดูในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
6. ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองเด็ก องค์กร ชุมชน และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
7. ติดตามดูแลโครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ
8. เผยแพร่กิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ดังนั้นกรมพัฒนาชุมชนจึงได้ออกระเบียบเกี่ยวกับการประชุมของคณะกรรมการพัฒนาเด็กภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไว้ว่า คณะกรรมการพัฒนาเด็กจะต้องมีการประชุมกันอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ถ้ามีงานหรือปัญหาเฉพาะหน้า หรืองานรีบด่วนเกิดขึ้นให้ประชุมกันได้ตามความจำเป็น สถานที่ประชุมอาจใช้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หรือแล้วแต่ความสะดวก โดยมีประธานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นผู้เรียกประชุม แล้วให้เลขานุการเป็นผู้แจ้งกำหนดนัดหมายการประชุม ให้กรรมการทุกคนทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 1 วัน ในการประชุมจะต้องมีกรรมการพัฒนาเด็กมาประชุมไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนคณะกรรมการพัฒนาเด็กทั้งหมด และจะต้องมีการบันทึกผลการประชุมตามแบบที่ทางราชการกำหนดไว้ทุกครั้ง

5. การฝึกอบรม

5.1 ความหมายและความสำคัญของการฝึกอบรม

การฝึกอบรม คือ กระบวนการในการพัฒนาและยกระดับความรู้ ความสามารถของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ในด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ เพื่อให้บุคคลนั้นมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ตลอดจนสามารถทำใ้บุคลากรในหน่วยงานนั้น ๆ ทำงานทั้งในปัจจุบันและอนาคตมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (โกวิทย์ พวงงาม , 2534 ; สมคิด บางโม , 2538 ; กิจจา บานชื่น , 2539) ซึ่งสอดคล้องกับ ชูชัย สมितिไกร (2540) กล่าวว่า วิธีการฝึกอบรมหมายถึง เครื่องมือหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร และถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์

ระหว่างผู้ฝึกอบรมและผู้เข้ารับการฝึกอบรม และระหว่างผู้รับการฝึกอบรมด้วยกันเอง เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ทักษะ และความสามารถ และเจตคติตาม วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

นอกจากนั้น ลัดดา อ่อนลมุน (2539) ได้กล่าวว่า การฝึกอบรมยังเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ และมีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการฝึกอบรมที่จัดขึ้นให้ผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งก็คือครู หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อนำสิ่งที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพต่อไป สมคิด บางโม (2538) ได้สรุปความสำคัญของการฝึกอบรมไว้ดังนี้

1. เพื่อให้บุคลากรในหน่วยงานมีประสิทธิภาพในการทำงานให้ดียิ่งขึ้น
  2. เพื่อให้หน่วยงานเจริญเติบโต มีการขยายการผลิต การขาย และการขยายงานด้านต่าง ๆ ออกไป จึงจำเป็นต้องสร้างบุคลากรในหน่วยงานให้มีความสามารถที่จะรองรับงานเหล่านั้น
  3. เพื่อให้บุคลากรที่เพิ่งเข้ามาใหม่ได้รู้จักหน่วยงานที่ตนสังกัดดีในทุก ๆ ด้าน ตลอดจนรู้วิธีการทำงานของหน่วยงานอื่นในองค์กรเดียวกัน
  4. เพื่อให้บุคลากรในหน่วยงาน มีความรู้ที่ทันสมัยเพื่อรองรับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว
  5. เมื่อบุคลากรในหน่วยงานทำงานมาได้นานพอสมควร จะทำให้เกิดความเฉื่อยชา เบื่อหน่าย ไม่กระตือรือร้น การฝึกอบรมจะช่วยกระตุ้นบุคลากรในหน่วยงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น
  6. เพื่อเตรียมบุคลากรสำหรับตำแหน่งใหม่ที่สูงขึ้น แทนบุคลากรที่ลาออก
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2535) กล่าวถึงความสำคัญของการฝึกอบรมไว้ดังนี้
1. เป็นตัวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ หรือเจตคติอันพึงประสงค์
  2. เป็นวิธีทางที่จะนำกระบวนการฝึกอบรมให้บรรลุจุดมุ่งหมาย
  3. ช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้
  4. ช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่รู้สึกละเบื่อหน่ายแต่กลับมีความกระตือรือร้น
  5. ช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับประสบการณ์จริงและได้รับการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการมากขึ้น

ความหมายและความสำคัญดังกล่าวสรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นการพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานในหน้าที่ เพื่อให้บุคลากรนำประสบการณ์ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนางานที่ปฏิบัติอยู่ให้บรรลุผลสำเร็จตามความต้องการของบุคคลและหน่วยงาน

5.2 ประเภทของการฝึกอบรม

การจัดการฝึกอบรมของหน่วยงานแต่ละหน่วยงานจะมีวัตถุประสงค์ในการจัดการฝึกอบรมที่ไม่เหมือนกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการ และความจำเป็นของหน่วยงาน ดังนั้นรูปแบบการจัดการฝึกอบรมจึงมีความแตกต่างกัน ชูชัย สมितिไกร (2540) ได้แบ่งวิธีการฝึกอบรมโดยยึดเกณฑ์ตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม และลักษณะการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. วิธีการที่มุ่งเน้นการเรียนรู้เป็นรายบุคคล (Individual Learning) คือ วิธีการซึ่งจัดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองเป็นรายบุคคล โดยอาจจะอาศัยเครื่องมือ อุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ เป็นต้น
  2. วิธีการที่มุ่งเน้นการเรียนรู้เป็นกลุ่ม (Group Learning) คือ วิธีการซึ่งผู้จัดให้ผู้รับการอบรมได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป
 เครือวัลย์ ลิมอภิชาติ (2531) ได้จำแนกวิธีการฝึกอบรมเป็น 4 ประเภทคือ
    1. วิธีที่วิทยากรเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เช่น การบรรยาย การอภิปรายเป็นคณะ ฯลฯ
    2. วิธีการที่มีผู้รับการอบรมเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เช่น การระดมสมอง กรณีศึกษา การสาธิต เป็นต้น
    3. วิธีการที่เน้นพัฒนาการการเรียนรู้เป็นรายบุคคล เช่น การสอนงาน การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน การสอนโดยใช้โปรแกรมการเรียน เป็นต้น
    4. วิธีการที่ใช้โสตทัศนูปกรณ์เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เช่น การสอนโดยใช้ภาพยนตร์ การใช้สไลด์ เป็นต้น
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนแห่งประเทศไทย (U.S. Civil Service Commission อ้างถึงใน กุลธนะ ธนาพงศธร, 2530) ได้กำหนดประเภทของวิธีการฝึกอบรมไว้ดังนี้
1. วิธีการบอกกล่าว เป็นวิธีการฝึกอบรมซึ่งผู้ฝึกอบรมมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ให้แก่ผู้รับการฝึกอบรม เช่น การบรรยาย การประชุมอภิปราย การสัมมนา ฯลฯ
  2. วิธีการกระทำ เป็นวิธีการฝึกอบรมซึ่งผู้รับการฝึกอบรมมีบทบาทมาก โดยจะต้องเป็นผู้ลงมือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง ภายใต้การแนะนำดูแลของวิทยากร เช่น การระดมสมอง การสอนแนะ ฯลฯ
  3. วิธีการแสดง เป็นวิธีการฝึกอบรมที่แสดงให้เห็นให้ผู้รับการฝึกอบรมได้เห็นถึงสภาพการณ์จริงหรือคล้ายจริง โดยผู้แสดงอาจจะเป็นผู้รับการอบรมหรือบุคคลอื่นก็ได้ ส่วนผู้ฝึกอบรมจะเป็นผู้อธิบายถึงวัตถุประสงค์ และสรุปกิจกรรม เช่น สถานการณ์จำลอง การแสดงบทบาทสมมติ การสาธิต ฯลฯ

Dale (1975) กล่าวว่า การฝึกอบรมแบ่งได้หลายประเภทตามจุดมุ่งหมายของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ระยะเวลาในการฝึกอบรม ซึ่งสามารถแบ่งได้ ดังนี้

1. การฝึกอบรมแบบปฐมนิเทศ เป็นการจัดการฝึกอบรมสำหรับบุคลากรใหม่ในหน่วยงาน
2. การฝึกอบรมโดยการปฏิบัติงาน เป็นการฝึกอบรมบุคลากรในหน่วยงานให้ลงมือปฏิบัติงานจริง
3. การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนทักษะ และความรู้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งจัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของบุคลากรในหน่วยงานที่มีฝีมือ

4. การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ชั้นสูง เป็นการฝึกอบรมบุคลากรระดับหัวหน้าของหน่วยงานหรือองค์กร

5. การฝึกอบรมบุคลากรระดับการจัดการ เป็นการฝึกอบรมบุคลากรระดับกลาง

6. การพัฒนาผู้บริหารเป็นการพัฒนาเจ้าหน้าที่ระดับสูงในหน่วยงาน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการฝึกอบรมมีหลายประเภท แต่จะเลือกวิธีการใดนั้นผู้จัดการฝึกอบรมจะต้องเลือกวิธีที่เหมาะสมกับปัญหา จุดประสงค์ และเป้าหมายที่วางไว้ เพื่อเป็นการฝึกอบรมที่เกิดประโยชน์และคุ้มค่ากับงบประมาณและเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม

5.3 เทคนิคและวิธีการฝึกอบรม

เทคนิคการฝึกอบรมเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้การฝึกอบรมประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ชูชัย สมितिไกร (2540) กล่าวว่าเทคนิคการฝึกอบรม หมายถึง กลวิธีในการถ่ายทอดประสบการณ์ ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดี ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้แก่ผู้เข้ารับการอบรมเพื่อเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมที่กำหนดไว้ ดังนั้นเทคนิคและวิธีการที่นำมาใช้ในการฝึกอบรมควรมีลักษณะดังนี้

1.1 การบรรยาย วิทยากรจะบรรยายตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย โดยใช้สื่อต่าง ๆ ประกอบการบรรยาย เช่น รูปภาพ แผ่นใส สไลด์ หรือวีดีโอเทป และในบางครั้งอาจจะเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้ซักถาม

1.2 การอภิปรายเป็นคณะ เป็นการอภิปรายโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 – 5 คน ให้ข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ไข ซึ่งเป็นการอภิปรายในลักษณะที่สนับสนุนหรือให้เหตุผลโต้แย้งผู้ทรงคุณวุฒิด้วยกัน และมีพิธีกรหนึ่งคนเป็นผู้ดำเนินการอภิปราย ประสานเชื่อมโยง และสรุปการอภิปรายของวิทยากรแต่ละคน หลังการอภิปรายจะเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถาม

1.3 การประชุมปาฐกถาหรือการประชุมทางวิชาการ เป็นการบรรยายแบบมีวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญประมาณ 2 – 6 คน มีพิธีกรเป็นผู้ดำเนินการอภิปรายและสรุปการบรรยาย ซึ่งมีลักษณะคล้ายการอภิปรายเป็นคณะ เน้นหัวข้อรายวิชาเป็นสำคัญ เมื่อเสร็จสิ้นการบรรยาย

จะเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถามปัญหาต่าง ๆ ได้

1.4 การสาธิต เป็นเทคนิควิธีการฝึกอบรมที่แสดงให้เห็นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เห็นจริงแล้ว เกิดความเข้าใจถึงกรรมวิธี วิธีการและขั้นตอนการปฏิบัติงาน สามารถปฏิบัติตามได้หลังจาก ที่ดูการสาธิตแล้ว เป็นเทคนิคที่เหมาะสมสำหรับการฝึกทักษะที่เป็นขั้นเป็นตอน แล้วใช้เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ในการปฏิบัติโดยมีการบรรยายประกอบการสาธิตด้วย

1.5 การสอนงาน เป็นการแนะนำให้ผู้รู้จักวิธีปฏิบัติให้ถูกต้อง โดยปกติจะเป็นการอบรม ระหว่างการปฏิบัติงาน อาจสอนเป็นรายบุคคลหรือสอนเป็นรายกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งผู้สอนต้องมี ประสบการณ์และทักษะในเรื่องที่สอนจริง ๆ

1.6 การระดมสมอง คือการที่ให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่อง หรือปัญหาหนึ่งอย่างอิสระ โดยไม่มีการอภิปรายว่าความคิดที่เสนอดูกหรือผิด เหมาะสมมากน้อย เพียงใด จนกว่าสมาชิกจะเสนอความคิดหมดแล้วจึงวิเคราะห์ หรือประเมินค่าความคิดเพื่อนำไปสู่ ข้อสรุปในเรื่องหรือปัญหานั้น

กรีซ อัมโภชน์ (2520) ได้กล่าวว่า เทคนิควิธีในการฝึกอบรมเป็นวิธีที่จะทำให้ผู้เข้ารับการ ฝึกอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคติและความสามารถอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น เทคนิควิธีในการฝึกอบรมควรมีลักษณะดังนี้

1. เทคนิคการฝึกอบรมที่วิทยากรเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ การบรรยาย ซึ่งเป็นวิธี ที่วิทยากรเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถแต่เพียงผู้เดียว
2. เทคนิคการฝึกอบรมที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้ผู้เข้ารับการ ฝึกอบรมได้แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เข้ารับการฝึกอบรม มากกว่าที่จะมาจากวิทยากร ซึ่งทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น
3. เทคนิคการฝึกอบรมที่มีการผสมกันระหว่างวิทยากรเป็นศูนย์กลางและผู้เข้ารับการ ฝึกอบรมเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ การอภิปราย การบรรยาย ฯลฯ

ดังนั้นก่อนที่จะมีการฝึกอบรมบุคลากรในหน่วยงาน ผู้จัดการฝึกอบรมควรมีการเลือก วิธีการฝึกอบรมให้เหมาะสมกับเรื่อง จุดมุ่งหมายที่ต้องการ เพื่อให้การจัดการฝึกอบรม มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5.5 ประโยชน์ของการฝึกอบรม

McGehee & Thayer (1961) และ Johnson (1976) (อ้างถึงใน ชูชัย สมิตทไกร 2540) ได้กล่าวเกี่ยวกับการฝึกอบรมว่า การฝึกอบรมบุคลากรเป็นเครื่องมือของการบริหารชนิดหนึ่ง ซึ่งได้รับการจัดขึ้นเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร ดังนั้นการฝึกอบรมบุคลากร

จึงควรตอบสนองต่อเป้าหมายขององค์กร หากการฝึกอบรมไม่สามารถสนับสนุนให้องค์กรบรรลุเป้าหมายใด ๆ แล้ว ก็ไม่มีประโยชน์ใดที่จะจัดการฝึกอบรมขึ้นมา กล่าวโดยทั่วไปแล้ว การฝึกอบรมมีบทบาทในการปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กรได้หลาย ๆ ทางด้วยกันดังนี้

1. ช่วยพัฒนาความรู้ ทักษะ ความสามารถ และเจตคติของพนักงาน การฝึกอบรมจะช่วยปรับปรุงให้พนักงานมีคุณสมบัติที่จำเป็นต่อการทำงานที่ดีขึ้นกว่าเดิม อันจะส่งผลผลิตเพิ่มสูงขึ้น ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

2. ช่วยลดค่าใช้จ่ายแรงงาน โดยการลดปริมาณเวลาที่ใช้ในการผลิตสินค้าหรือบริการ แต่ยังคงสินค้าหรือบริการที่มีปริมาณและคุณภาพคงเดิม นอกจากนั้นยังลดเวลาที่ใช้ในการพัฒนาพนักงานที่ขาดประสบการณ์ เพื่อให้มีผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ

3. ช่วยลดต้นทุนการผลิต โดยการลดปริมาณสินค้าที่ผลิตอย่างไม่ได้มาตรฐาน

4. ช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านการบริหารบุคคล โดยการลดอัตราการลาออกจากงาน การขาดงาน การมาทำงานสาย อุบัติเหตุ การร้องทุกข์ และสิ่งอื่น ๆ ที่บั่นทอนประสิทธิภาพในการทำงาน

5. ช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านการให้บริการแก่ลูกค้า โดยการปรับปรุงระบบการให้บริการหรือส่งสินค้าแก่ลูกค้า

6. ช่วยพัฒนาพนักงานเพื่อใช้เป็นกำลังทดแทนในอนาคต การฝึกอบรมบุคลากรจะช่วยให้องค์กรมีกำลังทดแทนได้ทันเวลาที่ หากมีพนักงานบางส่วนเกษียณ หรือออกจากงาน

7. ช่วยเตรียมพนักงานก่อนการก้าวขึ้นไปสู่ตำแหน่งหน้าที่ที่สูงขึ้น การฝึกอบรมจะช่วยให้พนักงานที่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งใหม่ มีความพร้อมและสามารถปรับตัวให้เข้ากับตำแหน่งหน้าที่ใหม่ได้อย่างเหมาะสม

8. ช่วยขจัดความล้าหลังด้านทักษะ เทคโนโลยี วิธีการทำงาน และการผลิต การฝึกอบรมจะช่วยให้พนักงานขององค์กรมีความรู้ ทักษะ และความสามารถที่ทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลก และช่วยให้องค์กรสามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้

9. ช่วยให้การประกาศใช้นโยบายหรือข้อบังคับขององค์กร ซึ่งได้รับการแก้ไขหรือร่างขึ้นมาใหม่เป็นไปอย่างราบรื่น

10. ช่วยปรับปรุงและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานในองค์กร รวมทั้งช่วยเพิ่มพูนขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานด้วย

วิจิตร อวาทะกุล (2537) สรุปประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไว้ ดังนี้

1. สนองความต้องการของกำลังคน
2. เป็นการลดเวลาการเรียนรู้ให้สั้นเข้า
3. ปรับปรุงความสามารถในการทำงานให้สูงขึ้น

4. ลดความสิ้นเปลืองในเรื่องค่าใช้จ่าย
5. ลดการขาดงานสำหรับผู้เข้าทำงานใหม่
6. ลดอุบัติเหตุที่เกิดจากการทำงาน
7. ลดการลาออกของคนงาน
8. เพื่อประโยชน์แก่ตัวผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้มีการพัฒนาสูงขึ้น

วิรัตน์ ไชคสกุล (2527 อ้างถึงใน ลัดดา อ่อนลมุล, 2538) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการฝึกอบรมไว้ดังนี้

1. การฝึกอบรมทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมมีความมั่นใจในการจัดการเรียนการสอนได้ถูกต้องสอดคล้องกับหลักการและทฤษฎีต่าง ๆ
2. การฝึกอบรมเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้กับบุคลากรในการที่จะถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นต่อไป
3. การฝึกอบรมทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น และมีแนวคิดในการสร้างสรรค์ที่ดี และสร้างความเข้าใจในแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องตรงกัน
4. การฝึกอบรมทำให้ครูเข้าใจในหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อนักเรียนอันเป็นทรัพยากรที่สำคัญมากยิ่งขึ้น
5. การฝึกอบรมก่อให้เกิดสัมพันธภาพในหมู่คณะ และสร้างทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่ยอมรับผิดชอบ เป็นการเพิ่มความพอใจและความเต็มใจในการทำงานมากขึ้น
6. การฝึกอบรมช่วยให้ครูรู้จักนำวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาดัดแปลงใช้ให้เกิดประโยชน์ ประหยัด และมีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น

ดังนั้นการฝึกอบรมจึงมีประโยชน์ต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม คือ ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ทักษะ ความสามารถ และเจตคติต่อการปฏิบัติงาน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่อผู้บังคับบัญชา และหน่วยงาน คือ ทำให้งานต่าง ๆ ของหน่วยงานมีมีคุณภาพเพิ่มขึ้น

6. การเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน

6.1 ความหมายของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน

การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นวิธีการสอนที่ใช้ปัญหาเป็นสิ่งกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะเฝ้าหาความรู้ใหม่ด้วยตนเอง และใช้ความรู้เดิมที่มีอยู่และความรู้ใหม่ที่ได้มาใช้ในการแก้ปัญหา โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจในสิ่งที่ต้องการแสวงหาความรู้ใหม่ และรู้จักการทำงาน

ร่วมกันเป็นทีมภายในกลุ่มผู้เรียน โดยผู้สอนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับน้อยที่สุด(เฉลิม วราวิทย์ , 2531 ; ทองสุข คำชนะ , 2538 ; อภรณ์ แสงรัตมี , 2543) นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นหลักไว้ดังนี้

อุดม รัตนอัมพรโสภณ (2544) กล่าวว่า การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นการเรียนรู้ที่ผลเกิดจากการทำงานที่ผู้เรียนมีความเข้าใจในกระบวนการแก้ปัญหาเป็นอย่างดี เป็นการใช้ปัญหากระตุ้นเพื่อให้ผู้เรียนใฝ่หาความรู้เพื่อแก้ปัญหา ที่ผู้เรียนตัดสินใจในสิ่งที่ต้องแสวงหา และรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นทีม และมีการเรียนเป็นรายบุคคล โดยผู้สอนมีส่วนร่วมน้อย

Borrows and Tamblyn (1980) กล่าวว่า การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ฝึกการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการกลุ่มและการเรียนเป็นรายบุคคล

มนสภรณ์ วิฑูรเมธา (2544) กล่าวว่า การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักคือ วิธีการที่ใช้ปัญหา สถานการณ์เป็นจุดเริ่มต้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าความรู้ที่จะนำมาแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งการระบุความต้องการ (Need) การเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ จะมาจากกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในสถานการณ์และสามารถแก้ปัญหาได้

ดังที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการกลุ่มในการแสวงหาความรู้ เพื่อนำมาแก้ปัญหาในสถานการณ์ปัญหา

6.2 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน

การเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐานเป็นการส่งเสริมการแก้ปัญหากลุ่ม ซึ่งสมาชิกในกลุ่มแต่ละคนจะมีบทบาทในการแก้ปัญหาร่วมกัน มนสภรณ์ วิฑูรเมธา (2544) กล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นหลักไว้ดังนี้

1. เป็นการเรียนรู้ที่ใช้เทคนิคการสอนกลุ่มย่อย มีผู้เรียนเป็นกลุ่มประมาณ 6 – 8 คน และจะมีการอภิปรายถกเถียงในกลุ่ม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ไปด้วยกัน
2. เป็นการฝึกอบรมที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การเรียนรู้เกิดขึ้นที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนการสอนจะเน้นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดสิ่งที่ต้องการจะเรียน และผู้เรียนจะต้องได้รับการอำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง
3. เป็นการเรียนรู้เนื้อหาวิชาที่บูรณาการ ทั้งนี้ปัญหาที่จะนำมาใช้เป็นสื่อในการเรียนจะเป็นปัญหาทางวิชาชีพที่บูรณาการโดยตัวของมันเองโดยอัตโนมัติ การที่ผู้เรียนจะแก้ปัญหาทางวิชาชีพได้ ต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับหลายวิชาชีพมาบูรณาการเพื่อแก้ปัญหา

4. เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยกำหนดเนื้อหาวิชาที่จะเรียนเฉพาะที่เหมาะสมจะนำไปแก้ปัญหที่ที่ตั้งขึ้นไว้ ผู้เรียนจะเป็นผู้ควบคุมลำดับขั้นตอนในการเรียนของตนเอง และกลุ่มด้วยตนเอง

5. เป็นการเรียนที่ผู้เรียนจะประเมินผลสัมฤทธิ์ได้ด้วยตนเอง เนื่องจากขั้นตอนของการเรียน ผู้เรียนจะต้องค้นคว้าความรู้ที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ เมื่อผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้า ความรู้ด้วยตนเองมาแล้วต้องนำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหา ผู้เรียนจะต้องรับรู้ได้ว่าตนเกิดการเรียนรู้หรือยัง จากการที่สามารถแก้ปัญหาได้หรือไม่ โดยกระบวนการที่เกิดขึ้นผู้เรียนจึงเป็นผู้ที่รู้ว่าตนเกิดสัมฤทธิ์ผลในการเรียนหรือไม่ อย่างไร

ผ่องศรี เกียรติเลิศสถา (2536) นำเสนอองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ โดยใช้ปัญหาเป็นฐานคือ

1. เป็นการเรียนที่ใช้เทคนิคการสอนกลุ่มย่อย มีการอภิปรายถกเถียงในกลุ่มเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ไปด้วยกัน

2. เป็นการเรียนรู้ที่ยืดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งหมายถึงการเรียนการสอนที่จัดขึ้นโดยเน้นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดสิ่งที่ตนต้องการจะเรียนและผู้เรียนจะต้องได้รับการอำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นที่ตัวของผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. เป็นการเรียนรู้เนื้อหาวิชาที่บูรณาการ ทั้งนี้ปัญหาที่จะนำมาใช้เป็นสื่อในการเรียนจะเป็นปัญหาทางวิชาชีพที่บูรณาการโดยตัวของมันเองโดยอัตโนมัติ การที่ผู้เรียนจะแก้ปัญหาทางวิชาชีพได้ ต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับหลายวิชาชีพมาบูรณาการเพื่อแก้ปัญหา การเรียนแบบนี้จะเน้นที่ปัญหาเป็นพื้นฐานมาก่อน การที่จะแก้ปัญหาได้สำเร็จต้องมีความรู้เรื่องต่าง ๆ อย่างไร ลักษณะของความรู้ที่เกิดการเรียนรู้ขึ้นจึงเป็นความรู้ขั้นนำมาใช้ ซึ่งต้องผ่านการบูรณาการมาแล้ว

4. ปัญหาที่นำมาใช้เป็นหลักในการเรียนรู้จะนำมาให้ผู้เรียนได้เรียน ได้ศึกษาความรู้จนเป็นที่เข้าใจดีแล้ว ผู้เรียนจะนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ที่ตั้งไว้ทันที การเรียนโดยวิธีนี้จึงเท่ากับเป็นการทดสอบความรู้อย่างฉับพลัน ผู้เรียนจะเห็นประโยชน์ของการเรียนและการค้นคว้าความรู้ในแง่ของการนำไปใช้ตลอดเวลาของการเรียน

5. ผู้เรียนควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง โดยการกำหนดเนื้อหาที่จะเรียน เฉพาะที่เหมาะสมจะนำไปแก้ปัญหที่ที่ตั้งไว้

6. ผู้เรียนจะประเมินผลสัมฤทธิ์ได้ด้วยตนเอง เนื่องจากในขั้นตอนของการเรียน ผู้เรียนจะต้องค้นคว้าหาความรู้ที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ที่ตั้งขึ้นไว้ให้ได้ เมื่อกำหนดเรื่องที่ต้องการเรียน และไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองมาแล้ว ต้องนำความรู้ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา ผู้เรียนสามารถรับรู้ได้ว่าตนเองเกิดการเรียนรู้ขึ้นแล้วหรือยัง ตนสามารถแก้ปัญหาได้หรือไม่ โดยกระบวนการที่เกิดขึ้นผู้เรียนจึงเป็นผู้ที่รู้ว่าตนเกิดสัมฤทธิ์ผลในการเรียนอย่างไร

6.3 ขั้นตอนของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน

ทองจันทร์ หงส์ดารมภ์ (2537) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นหลัก เริ่มต้นที่ปัญหา ซึ่งผู้เรียนจะใช้ปัญหาเป็นหลักในการแก้ปัญหาจนกระทั่งเกิดการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์ โดยขั้นตอนของการเรียนรู้ดังนี้

1. ผู้เรียนจะต้องทำความเข้าใจกับปัญหาที่ได้รับเสียก่อน หากมีคำ ข้อความ แนวคิดตอนใดที่ยังไม่เข้าใจจะต้องพยายามหาคำอธิบายให้ชัดเจนโดยอาศัยความรู้พื้นฐานของสมาชิกภายในกลุ่ม
2. ระบุประเด็นปัญหา เป็นการให้คำอธิบายของปัญหาทั้งหมด โดยกลุ่มจะต้องมีความเข้าใจต่อปัญหาที่ถูกต้องกันโดยอย่างน้อยที่สุดจะต้องเข้าใจว่ามีเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ใดถูกกล่าวถึงหรืออธิบายอยู่ในปัญหานั้นบ้าง
3. วิเคราะห์ปัญหาและตั้งสมมติฐาน การวิเคราะห์ปัญหาจะได้มาซึ่งความคิด และข้อสนับสนุนเกี่ยวกับโครงสร้างของปัญหา ทั้งนี้โดยอาศัยความรู้เดิมของผู้เรียน รวมทั้งความคิดอย่างมีเหตุผล ในการสรุปรวบรวมความคิดเห็น ความรู้ และแนวความคิดของสมาชิกในกลุ่มเกี่ยวกับกระบวนการและกลไกที่เป็นไปได้ในการแก้ปัญหา
4. จัดลำดับความสำคัญของสมมติฐาน จากสมมติฐานที่ได้มานั้นกลุ่มจะต้องนำมาพิจารณาจัดลำดับความสำคัญ โดยอาศัยข้อสนับสนุนจากข้อมูลความจริง และความรู้จากสมาชิกภายในกลุ่มเพื่อพิจารณาหาข้อยุติ สำหรับสมมติฐานที่ปฏิเสธได้ และคัดเลือกสมมติฐานที่ต้องแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมต่อไป
5. กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ เมื่อกลุ่มอภิปรายและตัดสินใจว่าข้อมูลอะไรที่จำเป็นและยังขาดอยู่ ซึ่งทำให้ไม่สามารถตอบคำถามหรือสมมติฐานที่ตั้งขึ้นได้ กลุ่มจะช่วยกันกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้เพื่อไปค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมในการทดสอบสมมติฐานที่คัดเลือกไว้
6. ศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม จากวัตถุประสงค์ที่กำหนดได้สมาชิกแต่ละคนของกลุ่ม จะมีหน้าที่รับผิดชอบในการไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมจากภายนอกกลุ่ม โดยสามารถหาได้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งจากตำรา เอกสารวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน จะทำเป็นกลุ่มหรือเป็นรายบุคคลก็ได้
7. สังเคราะห์และทดสอบข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้า กระบวนการของการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักจะสมบูรณ์โดยการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ค้นคว้ามานี้ เพื่อพิสูจน์สมมติฐานที่วางไว้ โดยสมาชิกของแต่ละกลุ่มแต่ละคนจะนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามานี้เสนอต่อสมาชิกอื่นในกลุ่ม เพื่อพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้มาเพียงพอต่อการพิสูจน์สมมติฐานหรือไม่

8. สรุปการเรียนรู้ กระบวนการจะสิ้นสุด เมื่อกลุ่มสามารถหาข้อมูลครบถ้วนต่อการพิสูจน์ข้อสมมติฐานทั้งหมด และสามารถสรุปได้ถึงหลักการต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาปัญหา รวมทั้งแนวทางในการนำความรู้และหลักการนั้นไปใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ทั่วไปได้

Allen and Duch (1998 อ้างถึงใน อภรณ์ แสงรัศมี, 2543) เสนอกระบวนการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักสรุปได้ว่า เริ่มจากผู้เรียนถูกนำเสนอด้วยปัญหา ผู้เรียนในกลุ่มรวบรวมแนวคิดและความรู้ที่เกี่ยวกับปัญหา และระบุปัญหานั้น ผู้เรียนในกลุ่มอภิปราย ระบุสิ่งที่รู้ และสิ่งที่ไม่รู้ เพื่อสร้างประเด็นการเรียนรู้ จัดลำดับความสำคัญของประเด็นการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น และมอบหมายงานให้แต่ละคนไปศึกษาความรู้ เพื่อนำมาเสนอในกลุ่มในเวลาต่อมา เมื่อมีการประชุมกลุ่ม ผู้เรียนจะรวบรวมความรู้ที่ได้ไปอธิบายปัญหา และสรุปเป็นความรู้ใหม่

Duch (1995) กล่าวถึงขั้นตอนของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นหลักไว้ดังนี้

1. นำเสนอด้วยปัญหา ปัญหาอาจจะมาจากกรณีตัวอย่าง เทปโทรทัศน์ รายงานการค้นคว้า ให้ผู้เรียนในกลุ่มรวบรวมแนวคิดและความรู้เดิมเกี่ยวกับปัญหานั้น
2. สร้างประเด็นการเรียนรู้ระหว่างการอภิปรายภายในกลุ่ม ประเด็นการเรียนรู้เป็นการระบุว่าสิ่งใดที่พวกเขารู้ และสิ่งใดที่ยังไม่รู้ คำถามอะไรที่ควรหาคำรู้มาเพิ่มเติม
3. จัดลำดับความสำคัญของประเด็นการเรียนรู้ และให้ผู้เรียนมอบหมายงานให้ศึกษาเป็นกลุ่มหรือเป็นรายบุคคล
4. สรุปความรู้ที่ได้เรียนหลังจากการแสวงหาคำรู้เพิ่มเติม โดยความรู้ใหม่ที่ได้รวบรวมมาจะถูกนำมาสรุปและผสมผสานกับความรู้เดิมที่มีอยู่เพื่อนำไปแก้ปัญหา และสรุปความรู้ที่ได้เป็นความรู้ใหม่

Cowdrow (1997) กล่าวถึงขั้นตอนของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นหลักไว้ ดังนี้

ระยะที่ 1 ใช้ปัญหากระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงเหตุผล และนำความรู้เดิมออกมา

ระยะที่ 2 เป็นการศึกษาด้วยตนเอง ผู้เรียนจะเป็นอิสระจากผู้สอน ผู้เรียนจะทำงานที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่ม โดยค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

ระยะที่ 3 ประยุกต์ใช้ความรู้ ผู้เรียนจะนำความรู้ที่ได้รับมาใหม่ย้อนกลับไปอธิบายปัญหา สรุปมโนทัศน์ และนำเสนอผลงาน

อภรณ์ แสงรัศมี (2543) กล่าวว่ากระบวนการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักเริ่มต้นจากการให้สถานการณ์ปัญหาแก่ผู้เรียนในกลุ่มร่วมกันอภิปรายระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหา และสร้างประเด็นการเรียนรู้ เกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ เพื่อนำมาอธิบายปัญหา และให้แสวงหาคำรู้ด้วยตนเอง และรวบรวมข้อมูลนำมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหา และสรุปเป็นความรู้ใหม่

ดังที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐานมีรูปแบบการแก้ปัญหาด้วยกระบวนการกลุ่ม สมาชิกทุกคนต้องร่วมกันระดมสมองเพื่อนำเสนอคำตอบสำหรับขั้นตอนของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐานมี ดังนี้

ขั้นที่ 1 การนำเสนอสถานการณ์ปัญหา เป็นการนำเสนอสถานการณ์ปัญหาแล้วใช้กระบวนการกลุ่มในการกำหนดหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ปัญหา สมาชิกในกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาโดยใช้เทคนิคการระดมสมองจากสมาชิกทุกคนในกลุ่ม

ขั้นที่ 3 การศึกษาความรู้เพื่อนำมาแก้ปัญหา

ขั้นที่ 4 การจัดทำโครงการ การพัฒนาเด็กปฐมวัย

6.4 บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนที่ใช้การเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน

การเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นหลัก เป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกและให้คำแนะนำ เฉลิม วราวิทย์ (2531) ได้สรุปบทบาทที่สำคัญของผู้สอนว่าเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดและชี้แนะการอภิปรายระหว่างผู้เรียนด้วยกันไปในแนวทางที่จะทำให้เกิดความคิดที่กำหนดไว้ในหลักสูตรและให้ข้อมูลหรือเนื้อหาทางวิชาการที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนสามารถศึกษาต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนะนำแนวทางด้วยวิธีการตรงหรืออ้อมเพื่อให้นักเรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและหาวิธีการประเมินผลให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ดังนั้นผู้เรียนและผู้สอนจึงมีบทบาทที่แตกต่างกัน สารภี ลีประเสริฐและคณะ (2534) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนไว้ 3 ประการคือ

1. กระตุ้นความคิดของผู้เรียน
2. ช่วยให้การประชุมกลุ่มของผู้เรียนมีบรรยากาศของการอภิปรายและไม่ออกนอกประเด็น
3. ให้ข้อมูลข่าวสารหรือความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่มแต่จะให้เฉพาะกรณีที่จำเป็นและไม่บอกทั้งหมด เป็นการบอกเพื่อให้ผู้เรียนได้คิดต่อหรือมีความคิดที่กว้างขึ้น

ทองจันทร์ หงส์ลดารมภ์ (2535) กล่าวว่า บทบาทของผู้สอนในการสอนแบบกลุ่มย่อยเป็นบทบาทที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการคิดและการให้เหตุผลของผู้เรียนในขณะที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ ช่วยให้ผู้เรียนที่เรียนโดยอิสระ และสามารถเรียนด้วยตนเองต่อไปได้โดยมีทักษะที่รู้ว่าจะเรียนอย่างไร และสามารถจัดการกับการเรียนรู้ของตนเองได้ บทบาทของผู้สอนควรมี ดังนี้

1. ผู้สอนต้องพยายามทำให้เกิดโยนิโสมนสิกา คือ ผู้สอนต้องพยายามถาม หรือกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดใคร่ครวญตรึกตรองโดยแยกขาดเวลาการเรียนการสอน
2. ผู้สอนต้องแนะนำให้ผู้เรียนเรียนรู้โดยผ่านขั้นตอนของการเรียนรู้ที่ละขั้น โดยไม่เรียนลัด เมื่อต้องการให้ผู้เรียนวิเคราะห์ปัญหาหรือสถานการณ์ใด ผู้สอนต้องแน่ใจว่าผู้เรียนได้เรียนไปตามขั้นตอนของการตั้งสมมติฐาน และพิสูจน์สมมติฐาน หรือเมื่อต้องการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ

การแก้ปัญหา จะต้องแน่ใจว่าผู้เรียนคิดหาหนทางแก้หลาย ๆ หนทางทั้งทางบวก ทางลบเสียก่อน ก่อนที่จะลงมือแก้ปัญหา

3. ผู้สอนต้องนำผู้เรียนให้เกิดความเข้าใจในเรื่องราวที่เรียนอย่างลึกซึ้ง และสามารถดึงความรู้หรือความคิดที่ฝังซ่อนไว้ในใจของผู้เรียนออกมาให้ได้ โดยการตั้งคำถามที่ลุ่มลึก เช่น ถามว่าทำไม หมายความว่าอย่างไร ทำไมจึงพูดอย่างนั้น เมื่อผู้เรียนพูดอภิปราย วิพากษ์วิจารณ์เรื่องใด ผู้สอนต้องพยายามให้ผู้เรียนอธิบายให้ได้ถึงเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการพูดอภิปรายนั้น

4. ผู้สอนต้องหลีกเลี่ยงการให้ความเห็นต่อการอภิปรายของผู้เรียนที่ผิดหรือถูก

5. ผู้สอนต้องหลีกเลี่ยงการบอกข้อมูลข่าวสาร ให้กับผู้เรียน ผู้เรียนจะหาข้อมูลข่าวสารได้จากแหล่งอื่น เช่น ตำรา วารสาร ผู้เชี่ยวชาญ การออกภาคสนาม เป็นต้น

6. ผู้สอนต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนอภิปราย ได้ตอบ วิจารณ์ ออกความเห็นระหว่างกันและกัน

7. การตัดสินใจใด ๆ ต้องเป็นการตัดสินใจของกลุ่ม ผู้สอนต้องแน่ใจว่าทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมของกลุ่ม

8. ผู้สอนต้องพยายามไม่ให้การอภิปรายได้เพียงเป็นการโต้กันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้สอนจะต้องไม่เป็นศูนย์กลางของการโต้ตอบ ผู้สอนต้องทำทุกวิถีทางให้ผู้เรียนพูด อภิปราย ได้เพียงระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง

9. เมื่อเห็นว่าผู้เรียนอภิปรายออกความเห็นแล้ว ผู้สอนควรย้ำถามอย่างทำทนายเพื่อให้เกิดความมั่นใจในตัวของผู้เรียน เช่น แน่ใจหรือว่าคิดถูกแล้ว พอใจไหมกับการตัดสินใจอย่างนั้น ทั้งนี้ไม่ว่าความเห็นของผู้เรียนจะผิดหรือถูก

10. ผู้สอนต้องพยายามปรับปรุงสภาพการจัดการเรียนการสอนอย่าให้ผู้เรียนเบื่อ เพราะการเรียนรู้ไม่ทำทนายความสามารถ หรือหมดกำลังใจทำงาน เพราะงานหรือปัญหาที่ให้นั้น ยากเกินไป

11. ผู้สอนต้องดูแลความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคน และต้องพยายามให้ผู้เรียนคิดและรู้จักตนเองว่าตนเองเรียนอยู่ในระดับใด และพยายามให้ผู้เรียนช่วยกันเองเป็นส่วนใหญ่ เมื่อมีปัญหาการเรียนรู้เกิดขึ้น

12. ผู้สอนต้องรู้จักกลุ่มเป็นอย่างดี และทราบถึงปัญหาของการไม่ลงรอยกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม และต้องพยายามแก้ไขให้กลุ่มดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อใดที่พฤติกรรมของกลุ่มเริ่มทำให้งานของกลุ่มไม่ก้าวหน้าและการเรียนรู้ของกลุ่มไม่ดีขึ้น กลุ่มต้องเข้าใจเหตุผลของการเสื่อมของกลุ่มด้วยตัวกลุ่มเอง และแก้ไขปัญหาด้วยความสามารถของกลุ่มเอง

13. ผู้สอนต้องพยายามให้กลุ่มผู้เรียนรับผิดชอบความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ของผู้เรียนเอง ผู้เรียนต้องได้ถาม ได้เถียง โดยมีโยนโยมนสิการระหว่างกันและกันตลอดเวลาเรียน ซึ่งในขั้นสุดท้ายของกลุ่มอาจมีความจำเป็นต้องมีผู้สอนมานั่งอยู่ด้วยในระหว่างเรียน

ดังนั้นสรุปได้ว่า ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก คือ ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และจัดเตรียมทรัพยากรที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ ดำเนินการแก้ปัญหาได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

การเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ดังนั้น ผู้เรียนจึงมีบทบาทในการเรียนรู้ ดังนี้

1. ผู้เรียนเป็นผู้กระทำโดยตรงไม่ใช่ผู้รับ ผู้เรียนไม่ใช่ผู้ฟัง สังเกต เขียน และจดจำแต่ เป็นการถามเพื่อปฏิบัติ คิด เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยและเรียนด้วยความพยายาม
2. ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนมีบทบาทในการตัดสินใจสิ่งที่จะได้เรียน และวิธีการเรียน มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ถามคำถาม อธิบายความเป็นไปได้ พิสูจน์ให้เห็น ประเมินผลอย่างวิพากษ์วิจารณ์ และทำงานร่วมกับผู้อื่นในการสืบเสาะหาความรู้

ดังนั้นสรุปได้ว่าผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผล โดยอาศัยความรู้ใหม่และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ และต้องมีความผิตชอบร่วมกันทุกคน

6.5 ข้อดีและข้อเสียของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน

ทองสุข คำชนะ (2538) ได้สรุปข้อดีและข้อเสียของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐานไว้ดังนี้

1. ข้อดีของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน

- 1.1 ผู้เรียนได้เรียนรู้การแก้ปัญหาโดยตรง ทำให้ได้พัฒนาทักษะการแก้ปัญหา สามารถถ่ายโยงไปสู่การแก้ปัญหาที่ซับซ้อนในวิชาชีพและชีวิตประจำวันได้
- 1.2 พัฒนาทักษะการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
- 1.3 พัฒนาทักษะในการเรียนรู้ การติดต่อสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- 1.4 พัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์และการสังเคราะห์
- 1.5 ช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ที่ไม่ได้เรียนรู้ในชีวิตประจำวัน
- 1.6 ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้อย่างมีโครงสร้างง่ายต่อการระลึกได้และการนำมาใช้

2. ข้อเสียของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน

- 2.1 ผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทใหม่จากผู้สอนมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกผู้สอนจึง ต้องมีการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน
- 2.2 ผู้สอนต้องมีความชำนาญในการเตรียมสื่อ เอกสารประกอบการเรียนรู้ เพื่อทำให้การจัดกิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า สิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐาน คือ การที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ปัญหา วิธีการที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหา และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

7. ความสามารถในการแก้ปัญหา

7.1 ความหมายของความสามารถในการแก้ปัญหา

สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ (2534) ได้กล่าวถึงการแก้ปัญหาว่าหมายถึงการตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่เป็นไปตามความคาดหวังหรือสภาวะการณ์ที่ทำให้เกิดภาวะที่จะต้องตัดสินใจเลือกทางใดทางหนึ่ง

ประสพ อิศรปรีดา (2523) ให้คำจำกัดความของการแก้ปัญหาว่า “ เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนซึ่งต้องอาศัยทั้งการคิด ประสพการณ์และการรับรู้ต่าง ๆ แต่บางครั้งต้องอาศัยประสบการณ์หรือนิสัยเดิมและการรับรู้ก็อาจเป็นอุปสรรคขัดขวางการแก้ปัญหาได้ ” สอดคล้องกับ สุกัญญา ยุติธรรมนนท์ (2538) ที่ให้ความหมายของปัญหาไว้ว่าปัญหา คือ สิ่งที่ไม่พึงประสงค์ที่จะเกิดขึ้นทั้งกับตนเองและผู้อื่น จึงจำเป็นต้องศึกษาและหาวิธีการแก้ไขด้วยกระบวนการที่เหมาะสม

Gagne (1970 อ้างถึงใน สุกัญญา ยุติธรรมนนท์, 2538) ได้อธิบายความหมายของการแก้ปัญหาว่า ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาเป็นรูปของการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ต้องอาศัยความคิดรวบยอดเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ เป็นการกระทำที่มีจุดมุ่งหมาย เป็นการเลือกเอาวิธีการหรือกระบวนการที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการนั้นโดยอาศัยความรู้แจ้งหรือความหยั่งเห็นในปัญหาอย่างถ่องแท้เสียก่อนจึงจะแก้ปัญหา

Good (1973) ได้แสดงความคิดเห็นว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์ก็คือวิธีการแก้ปัญหากล่าวคือ การแก้ปัญหาคือเป็นแบบแผนหรือวิธีการดำเนินการซึ่งอยู่ในสภาวะที่มีความยุ่งยากและต้องพยายามหาข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับปัญหา มีการตั้งสมมติฐาน และตรวจสอบข้อมูลเพื่อหาความสัมพันธ์ของสมมติฐานนั้นว่าเป็นจริงหรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับ อภรณ์ ชูดวง (2535) ที่ได้กล่าวว่า การแก้ปัญหาคือเป็นพฤติกรรมแบบแผนหรือวิธีการที่ต้องอาศัยกระบวนการคิด วิเคราะห์วิจารณ์ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนประสบการณ์เดิมจากการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ และวีระพล สุวรรณนันท์ (2534) ได้ให้ความหมายของปัญหาไว้ว่า ปัญหา คือ สภาพ เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและมีแนวโน้มที่จะไม่ตรงกับความต้องการ

ความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า ความสามารถในการแก้ปัญหา หมายถึง ความสามารถในการใช้ความรู้และประสบการณ์ ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

7.2 ประเภทของปัญหา

ปัญหาแบ่งออกเป็นหลายประเภทตามเกณฑ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งมีนักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้จำแนกประเภทของปัญหาไว้ดังนี้

Reitman (1965 อ้างถึงใน บังอร เสรีรัตน์, 2539) แบ่งปัญหาออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. ปัญหาที่สภาพเริ่มต้นและเป้าหมายมีความชัดเจน แต่ไม่ชัดเจนในเรื่องลำดับขั้นของการแก้ปัญหา
2. ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยผู้แก้ปัญหาค้นหาคำตอบเอง หาเป้าหมายเองเพราะเป้าหมายไม่ชัดเจน
3. ปัญหาที่สภาพเริ่มต้นมีหลายองค์ประกอบ และสภาพเป้าหมายสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งหายไปจากองค์ประกอบ
4. ปัญหาที่มีความชัดเจนทุกองค์ประกอบทั้งสภาพเริ่มต้น เป้าหมายและวิธีการแก้ปัญหา เพียงแต่ลงมือปฏิบัติปัญหาก็หมดไป

อุ้นตา นพคุณ (2530) จำแนกปัญหาออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ปัญหาที่อยู่ในวิสัยที่มนุษย์จะแก้ไขได้ เป็นปัญหาที่มนุษย์สร้างขึ้นเองโดยไม่รู้ตัว เช่น ปัญหาเรื่องการเรียนรู้ ต้นเหตุของปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่อยู่ในวิสัยของเราที่จะหาทางแก้ไขได้
2. ปัญหาที่อยู่ในวิสัยที่มนุษย์จะแก้ไขได้ ปัญหาหรือสภาพการณ์บางอย่างที่มนุษย์ไม่พึงปรารถนา เป็นเรื่องที่มนุษย์ไม่มีอำนาจที่จะแก้ไขได้ เพราะส่วนมากเป็นปัญหาทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์พยายามจะป้องกันไม่ให้เกิดขึ้น แต่ในเรื่องเช่นนี้มนุษย์ต้องยอมรับว่าเราแก้ไขไม่ได้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2537 อ้างถึงใน นุตอนงค์ ทัดบัวขำ, 2540) จำแนกปัญหาของเด็กเป็น 4 ประเภทคือ

1. ปัญหาของตนเองที่ต้องแก้ไขทันที คือ ปัญหาที่เกิดจากความต้องการหรือการกระทำของตนเอง โดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขทันทีในช่วงเวลานั้น เช่น ปัญหาจากความเจ็บ ปัญหาจากความหิว เป็นต้น
2. ปัญหาของตนเองที่ไม่ต้องแก้ไขทันที คือ ปัญหาที่เกิดจากความต้องการหรือการกระทำของตนเองโดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และไม่จำเป็นต้องแก้ไขทันที เช่น ปัญหาจากความอยากได้ ความชอบ หรือความต้องการให้ผู้อื่นรัก เป็นต้น

3. ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น คือ ปัญหาที่เกิดจากความต้องการหรือการกระทำของตนเองหรือผู้อื่น โดยมีผลเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันโดยตรง เช่น การทะเลาะวิวาท เป็นต้น

4. ปัญหาของผู้อื่น คือ ปัญหาที่เกิดจากความต้องการหรือการกระทำของผู้อื่นแต่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเอง แต่ตนเองเห็นเหตุการณ์หรืออยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วย เช่น เห็นลูกแมวดกน้ำ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าเกณฑ์การแบ่งประเภทของปัญหาจะมีหลายรูปแบบ แต่ปัญหาทุกประเภทจะมีลักษณะเหมือนกันคือ เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและไม่มีคำตอบที่ชัดเจน หรือไม่เป็นที่คาดหวังของบุคคลที่ประสบปัญหานั้น บุคคลจึงต้องหาวิธีการขจัดอุปสรรคหรือแก้ไขสถานการณ์ให้มีความชัดเจนหรือตรงกับความต้องการของตน สำหรับผู้วิจัยแบ่งประเภทของปัญหาเป็น 2 ประเภทคือ

1. ปัญหาในสถานการณ์ปัญหา คือ ปัญหาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ใช้กระบวนการกลุ่มในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และผลที่ได้จากการแก้ปัญหา

2. ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง คือ ปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติงานที่กลุ่มร่วมกันวิเคราะห์เพื่อหาปัญหา กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา จัดทำโครงการแก้ไขปัญหา และสรุปผลการแก้ไขปัญหา

7.3 องค์ประกอบของความสามารถในการแก้ปัญหา

ศิริพันธ์ เพชรทองคำ และคณะ (2521) กล่าวถึงองค์ประกอบของความสามารถในการแก้ปัญหาไว้ว่า การแก้ปัญหาเป็นกิจกรรมทางด้านความคิดที่จะรวบรวมประสบการณ์เดิมกับสถานการณ์ของปัญหาเข้าด้วยกัน เป็นกระบวนการเลือกวิธีการต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เป็นการเรียนด้วยวิธีการค้นหา ซึ่งจะมีความสมบูรณ์ได้เมื่อผู้เรียนเชื่อมโยงวิธีการแก้ปัญหาเข้ากับโครงสร้างทางความคิดของเขา

Grossinickle & Brucekner (1959 อ้างถึงในสุกัญญา ยุติธรรมนนท์, 2538) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความสามารถในการแก้ปัญหาดังนี้

1. สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจะต้องมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับตัวเด็ก
2. เป็นปัญหาที่สามารถหาแนวทางแก้ไขได้
3. ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นต้องอยู่ในขอบเขตที่ชัดเจน เด็ก ๆ สามารถเข้าใจได้
4. เด็กจะเสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาที่สามารถเป็นไปได้
5. เด็กควรได้รับคำแนะนำจากครูในการคิดวางแผนการแก้ปัญหา
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดกระทำข้อมูลและการประเมินผลโดยใช้วิธีการต่าง ๆ
7. เด็กจะนำขั้นตอนการแก้ปัญหาที่เคยประสบมาแล้วมาใช้ในสถานการณ์ที่เป็นต้นกำเนิดของปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไป

รุ่งชี้วา สุขดี (2531) ได้กล่าวถึงความสามารถในการแก้ปัญหาของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายด้านด้วยกันดังนี้

1. ประสบการณ์หรือความรู้เดิมของแต่ละบุคคล
2. วุฒิภาวะทางสมองและความสามารถทางสติปัญญา
3. สภาพการณ์ที่แตกต่างกัน
4. กิจกรรมและความน่าสนใจของแต่ละบุคคลที่มีต่อปัญหานั้น
5. ความสามารถในการมองเห็นลักษณะร่วมกันของสิ่งเร้าทั้งหมด

Morgan (1978) กล่าวว่า วิธีการแก้ปัญหาของแต่ละบุคคลนั้นแตกต่างกันทำให้ความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังนี้

1. สติปัญญาผู้มีสติปัญญาดีจะแก้ปัญหาได้ดี
2. แรงจูงใจในการที่จะทำให้เกิดแนวทางในการแก้ปัญหา
3. ความพร้อมในการที่จะแก้ปัญหาใหม่ ๆ โดยทันทีทันใดจากประสบการณ์ที่มาก่อน
4. การเลือกวิธีการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม

Stollburg (1956 อ้างถึงใน สุวัฒน์ ไกรมาก, 2544) กล่าวว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาของแต่ละคนย่อมมีลักษณะเฉพาะเป็นเอกัตบุคคล การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นของแต่ละคนนั้นจึงมีวิธีแก้ปัญหาที่ไม่เหมือนกัน การแก้ปัญหาไม่มีขั้นตอนที่แน่นอน และไม่จำเป็นต้องทำตามลำดับอาจสลับก่อนหลัง หรือบางขั้นตอนไม่มี นอกจากนี้ปัญหายังขึ้นอยู่กับ

1. ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล
2. วุฒิภาวะทางสมองและความสามารถทางสติปัญญา
3. สภาพการณ์ที่แตกต่างกัน
4. กิจกรรมและความน่าสนใจของแต่ละบุคคลที่มีต่อปัญหานั้น

ดังที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา องค์ประกอบของความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของผู้เรียนว่าจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้หรือไม่ ดังนั้นการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาผู้สอนจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบดังกล่าวด้วย

7.4 กระบวนการและขั้นตอนการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา

กระบวนการและขั้นตอนการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของบุคคล กรมวิชาการ (2534) ได้เสนอกระบวนการแก้ปัญหาโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. สังเกต ให้นักเรียนได้ศึกษาข้อมูล รับรู้ และทำความเข้าใจในปัญหาจนสามารถสรุป และตระหนักในปัญหานั้นได้
  2. วิเคราะห์ปัญหา ให้ผู้เรียนได้อภิปราย หรือแสดงความคิดเห็นเพื่อแยกแยะประเด็นปัญหา สภาพ สาเหตุ และลำดับความสำคัญของปัญหา
  3. สร้างทางเลือก ให้ผู้เรียนแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหาอย่างหลากหลาย ซึ่งอาจมีการทดลอง ค้นคว้า ตรวจสอบ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการทำกิจกรรมกลุ่มและควรมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ในการทำงานให้แก่ผู้เรียนด้วย
  4. เก็บข้อมูลประเมินทางเลือก ผู้เรียนปฏิบัติตามแผนงานและบันทึกการปฏิบัติงานเพื่อรายงานและตรวจสอบความถูกต้องของทางเลือก
  5. สรุปผล ผู้เรียนสังเคราะห์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งอาจจัดทำในรูปแบบรายงาน วิชา อัจฉริยะ (2535) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการแก้ปัญหา สรุปได้ดังนี้
    1. กำหนดตัวปัญหาให้ชัดเจน
    2. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
    3. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาสาเหตุ
    4. กำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา
    5. เลือกวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม
 Guilford (1971) ได้กล่าวถึงกระบวนการในการแก้ปัญหา 5 ขั้นตอนดังนี้
    1. ขั้นเตรียมการ หมายถึง ขั้นในการตั้งปัญหาหรือค้นหาว่าปัญหานั้นคืออะไร
    2. ขั้นวิเคราะห์ หมายถึง การพิจารณหาสาเหตุที่สำคัญของปัญหาหรือสิ่งใดไม่ใช่สาเหตุสำคัญของปัญหา
    3. ขั้นเสนอแนวทางการแก้ปัญหา หมายถึง การหาวิธีการแก้ปัญหาให้ตรงสาเหตุ โดยหาวิธีการที่เหมาะสมกับสาเหตุของปัญหานั้น ๆ มาแก้ไข
    4. ขั้นตรวจสอบผล หมายถึง ขั้นเสนอเกณฑ์เพื่อการตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้จากการเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา โดยการพิจารณาผลลัพธ์ว่าตรงกับสิ่งที่ต้องการหรือไม่ ถ้าไม่ตรงต้องหาวิธีการอื่น ๆ จนกว่าจะประสบความสำเร็จ
    5. ขั้นนำไปประยุกต์ใช้ หมายถึง การนำวิธีการแก้ปัญหาที่ได้ผลไปใช้แก้ปัญหาที่คล้ายกันในโอกาสต่อไป
- Torrance (1962 อ้างถึงใน ทิศนา ขัมมณี, 2545) ได้นำองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ 3 องค์ประกอบ คือ การคิดคล่องแคล่ว การคิดยืดหยุ่น การคิดริเริ่ม มาใช้ประกอบกับกระบวนการคิดแก้ปัญหา และการใช้ประโยชน์จากกลุ่ม ซึ่งมีความคิดหลากหลาย โดยเน้นเทคนิคระดมสมองเกือบทุกขั้นตอน ได้นำเสนอกระบวนการคิดแก้ปัญหาขนาดตั่งนี้

ขั้นที่ 1 การนำสภาพการณ์อนาคตเข้าสู่ระบบการคิด นำสภาพการณ์อนาคตที่ยังไม่เกิดขึ้น หรือกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้การคิดคล่องแคล่ว การคิดยืดหยุ่น การคิดริเริ่ม และจินตนาการในการนำ สภาพการณ์อนาคตจากข้อมูล ข้อเท็จจริง และประสบการณ์ของตน

ขั้นที่ 2 การระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหา จากสภาพการณ์อนาคตในขั้นที่ 1 ผู้เรียน ช่วยกันวิเคราะห์ว่าอาจจะเกิดปัญหาอะไรขึ้นบ้างในอนาคต

ขั้นที่ 3 การสรุปปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ผู้เรียนนำปัญหาที่วิเคราะห์ได้ มาจัดกลุ่ม หรือจัดความสัมพันธ์เพื่อกำหนดว่าอะไรเป็นปัญหาหลัก อะไรเป็นปัญหารองและจัดลำดับ ความสำคัญของปัญหา

ขั้นที่ 4 การระดมสมองหาวิธีการแก้ปัญหา ผู้เรียนร่วมกันคิดวิธีแก้ปัญหาโดยพยายาม คิดให้ได้ทางเลือกที่แปลกใหม่ จำนวนมาก

ขั้นที่ 5 การเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด เสนอเกณฑ์หลาย ๆ เกณฑ์ที่จะใช้ในการ เลือกวิธีการแก้ปัญหา แล้วตัดสินใจเลือกเกณฑ์ที่มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในแต่ละ สภาพการณ์ ต่อไปจึงนำเกณฑ์ที่คัดเลือกไว้ มาใช้ในการเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด โดย พิจารณาถึงน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์แต่ละข้อด้วย

ขั้นที่ 6 การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาอนาคต ผู้เรียนนำวิธีการแก้ปัญหาอนาคตที่ได้ มาเรียบเรียง อธิบาย รายละเอียดเพิ่มเติมข้อมูลที่จำเป็น คิดวิธีการนำเสนอที่เหมาะสม และ นำเสนออย่างเป็นระบบน่าเชื่อถือ

ผลที่ผู้เรียนจะได้รับ คือ ผู้เรียนจะได้พัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา และตระหนักรู้ ในปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และสามารถใช้ทักษะการคิดแก้ปัญหา มาใช้ในการคิดแก้ปัญหา ปัจจุบันและป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคต

ดังที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ขั้นตอนการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา มีหลายรูปแบบ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้ทุกรูปแบบ จากการศึกษาค้นคว้าผู้วิจัย กำหนดขั้นตอนการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ขั้นวิเคราะห์ ปัญหา ขั้นที่ 2 ขั้นนำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหา ขั้นที่ 3 ขั้นดำเนินการแก้ปัญหา ขั้นที่ 4 สรุปผลที่ได้จากการแก้ปัญหา

7.5 การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา

ฉันทนา ภาคบงกช (2528) ได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา ควรตระหนักถึงความแตกต่างของสมรรถภาพทางความคิดของคนเรา ซึ่งมี 4 ระดับ

1. ความคิดระดับต้น ไม่สามารถแยกแยะความแตกต่างของสิ่งเร้า หรือบูรณาการสิ่งเร้าเข้าด้วยกัน การตอบสนองมีลักษณะต้น ๆ สามารถแก้ปัญหาที่มีหนึ่งองค์ประกอบหรือ 1 มิติ
2. กระบวนการแยกแยะความแตกต่างอยู่ในระดับต่ำ รับรู้ได้เฉพาะในสถานการณ์หนึ่ง ๆ เท่านั้น สามารถอธิบายลักษณะสิ่งเร้าได้ 2-3 มิติ การคิดแก้ปัญหาอยู่ในลักษณะการมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลโดยตรง
3. สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งเร้าที่ไม่สมบูรณ์ กับการตอบสนองที่ไม่สมบูรณ์ได้ สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งเร้าที่เป็นนามธรรมได้
4. สามารถมองเห็นความลึกซึ้งของปัญหาและสามารถตอบสนองโดยเหมาะสม สามารถวางแผนปฏิบัติงานได้ดี เนื่องจากมีความสามารถแยกแยะความแตกต่างและการบูรณาการได้อย่างดี

ประเวศ วะสี (2542) นำเสนอหลักการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา ดังนี้

1. ต้องเอาผู้เรียนและสถานการณ์เป็นตัวตั้ง ไม่ใช่วิชาเป็นตัวตั้งเพื่อให้เรียนรู้ได้เร็ว สนุก และเป็นกระบวนการ โดยพัฒนาคนครบทุกด้าน
2. ให้ผู้เรียนเรียนรู้ทั้งในด้านตัวเองและนอกตัว โดยเน้นประสบการณ์และกิจกรรมที่หลากหลายตามความถนัด
3. มีการนำสื่อมาใช้เหมาะสมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ง่ายและสนุก
4. ส่งเสริมให้มีกระบวนการกลุ่ม การเรียนแบบมีส่วนร่วม การมีความเอื้ออาทรต่อกัน การเรียนรู้ร่วมกันในการฝึกทักษะชีวิต เพื่อให้สามารถเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมและฝึกการจัดการ
5. ให้มีการฝึกการสังเกต การบันทึก การนำเสนอในชั้นเรียน ฝึกการฟัง การซักถาม การอภิปราย และการตั้งคำถามที่ดี
6. ให้มีการค้นหาคำตอบจากแหล่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติของคำถาม เพื่อฝึกนิสัยและความสามารถในการค้นคว้าหรือแสวงหาคำตอบด้วยการวิจัย
7. ให้มีการเชื่อมโยงความรู้ที่ได้จากวิธีการต่าง ๆ ข้างต้นไปสู่ความเป็นบูรณาการให้เข้าใจความเป็นมาทั้งหมด และเกิดจากจิตสำนึกทางธรรมชาติเสมอ

ดังนั้นสรุปได้ว่าการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา ผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมในรูปแบบกระบวนการกลุ่ม มีการวิเคราะห์ปัญหาในสถานการณ์ปัญหา เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันและสามารถแก้ปัญหาได้ทุกปัญหา

7.6 ทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้งในการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา

ทิสนา แชมมณี (2545) กล่าวว่า ความขัดแย้งหมายถึงสภาพที่เกิดขึ้นในตัวเอง เมื่อบุคคลจำเป็นต้องตัดสินใจเลือกระหว่างสิ่งที่มีคุณภาพแตกต่างกัน หรือสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลเมื่อมีความคิดเห็นหรือความต้องการแตกต่างกัน โดยที่กรณีไม่สามารถจะตัดสินใจหรือหลงหาข้อยุติอันเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่ายได้ ความขัดแย้งมี 2 ประเภทดังนี้

1. ความขัดแย้งในตัวเอง แบ่งออกเป็น 4 ประเภท

1.1 ประเภท + + (approach – approach conflict) ได้แก่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลต้องตัดสินใจระหว่างสิ่งสองสิ่งที่คุณชอบหรือพึงใจทัดเทียมกัน เกิดเป็นความรู้สึกขัดแย้งว่าจะเลือกสิ่งใดดี

1.2 ประเภท - - (avoidance – avoidance conflict) ได้แก่ความขัดแย้งที่เกิดจากการที่บุคคลต้องตัดสินใจระหว่างสิ่งสองสิ่งที่คุณไม่ชอบ ไม่อยากได้ ไม่พึงใจทัดเทียมกัน หรือไม่ต้องการหรือปรารถนาจะต้องเลือกแต่จำเป็นต้องเลือก จึงเกิดความขัดแย้งว่าจะเลือกสิ่งใดดี

1.3 ประเภท + - (approach – avoidance conflict) ได้แก่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่ยากเลือกนั้นมีคุณสมบัติที่ตนเองพึงพอใจและไม่พึงพอใจควบคู่กันไปทำให้เกิดความขัดแย้งว่าจะเลือกสิ่งนั้นดีหรือไม่

1.4 ประเภท $\pm \pm$ (double approach – avoidance conflict) ได้แก่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการที่ต้องตัดสินใจเลือกระหว่างสองสิ่งที่มีคุณสมบัติที่ตนพึงพอใจและไม่พึงพอใจ นับเป็นความขัดแย้งที่ค่อนข้างซับซ้อนและตัดสินใจอยาก

2. สาเหตุของความขัดแย้ง

2.1 ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความขัดแย้งที่แตกต่างกัน

2.2 ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากวิธีการคิดที่แตกต่างกัน

2.3 ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความเห็นต่างกัน

2.4 ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากค่านิยมที่แตกต่างกัน

2.5 ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากอคติที่มีต่อกัน

2.6 ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากผลประโยชน์ที่ขัดกัน

3. กระบวนการเกิดความขัดแย้ง

ความขัดแย้งเกิดขึ้นจากสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่งที่ทำให้คู่กรณีเกิดความขัดแย้งขึ้นมา ความขัดแย้งสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ความขัดแย้งส่วนตัวของบุคคลที่มีต่อคู่กรณี ซึ่งอีกฝ่ายหนึ่งอาจจะรู้หรือไม่รู้ก็ได้ และความขัดแย้งของกลุ่มซึ่งกลุ่มรับรู้ ความขัดแย้งทั้ง 2 ประเภท มีผลต่อกันและกัน คือ ความขัดแย้งส่วนตัวอาจมีส่วนทำให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งต่อกลุ่มหรือมีส่วน

ทำให้ความรู้สึกขัดแย้งนั้นรุนแรงขึ้นหรือเบาบางลงก็ได้ สำหรับการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นได้เสมอ ไม่ว่าจะมาจากกลุ่มหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ความขัดแย้งหากเกิดขึ้นแล้วไม่สามารถขจัดให้หมดไป ย่อมส่งผลต่อผลงานและความพอใจของผู้ร่วมงาน

4. วิธีแก้ปัญหาความขัดแย้ง

4.1 วิธีปฏิเสธหรือถอนตัวจากปัญหาความขัดแย้ง คือ ทำไม่รู้ไม่ชี้ ไม่ยอมรับปัญหานั้น ปล่อยให้เรื่องดำเนินไปเองแล้วแต่สถานการณ์จะพาไป

4.2 วิธีกลบเกลื่อนปัญหา คือ พยายามหาทางกลบเกลื่อนไม่ให้ปัญหานั้นเปิดเผยขึ้นมาอย่างชัดเจนเพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับความขัดแย้งนั้น

4.3 วิธีใช้อำนาจในการแก้ปัญหา ได้แก่ การใช้อำนาจนั้นไปแก้ปัญหาโดยตรง

4.4 วิธีใช้การประนีประนอม หรือการเจรจาตกลงกันในการแก้ปัญหา กล่าวคือ คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพยายามแก้ปัญหาหรือลดความขัดแย้ง โดยการพยายามประนีประนอม ขอร้อง หรือเจรจาตกลงกับอีกฝ่ายหนึ่งให้ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง

4.5 วิธีร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหาความขัดแย้ง ได้แก่ การที่ทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหากันและช่วยเหลือกันแก้ปัญหา เพื่อให้ความขัดแย้งนั้นหมดไป

นอกจากยุทธวิธีดังกล่าวแล้ว ทิศนา ขัมมณี (2545) กล่าวว่า ได้มีผู้จัดแบ่งวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งออกเป็น 3 วิธีใหญ่ ๆ โดยมองในแง่ของผลที่ได้รับในการแก้ปัญหา ยุทธวิธีดังกล่าวคือ

1. วิธีแบบแพ้-ชนะ การแก้ปัญหาความขัดแย้งวิธีนี้ คือ การที่ต่างฝ่ายต่างจะเอาชนะกันและกัน เพื่อให้ฝ่ายตนประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ตนมุ่งหวังเอาไว้เต็มที่ การแก้ปัญหาแบบนี้ยุติลงที่ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายชนะ และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายแพ้

2. วิธีแบบแพ้-แพ้ การแก้ปัญหาความขัดแย้งวิธีนี้ คือ การที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็ไม่ได้ตามที่ตนต้องการ หรือแต่ละฝ่ายได้ส่วนที่ตนต้องการข้างละนิด การแก้ปัญหาแบบนี้มักจะใช้วิธีอ้อมขอมกัน

3. วิธีแบบชนะ-ชนะ การแก้ปัญหาความขัดแย้งวิธีนี้ คือ การที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้ตามจุดประสงค์ที่ตนต้องการ โดยวิธีร่วมมือกันแก้ปัญหาและพยายามหาวิธีการที่จะสามารถช่วยให้ทั้งสองฝ่ายได้บรรลุผลสำเร็จตามที่ตนต้องการ ซึ่งการแก้ปัญหาแบบนี้ผลสำเร็จจะได้แก่ทั้งสองฝ่าย ไม่มีฝ่ายใดแพ้ การแก้ปัญหาแบบวิธีชนะ-ชนะ จะทำได้ผลสำเร็จดีต้องอาศัยปัจจัยดังนี้

3.1 ทั้งสองมีความเข้าใจว่า “ ความขัดแย้ง ” เป็นเรื่องธรรมดาที่อาจเกิดขึ้นได้และเป็นสิ่งที่สามารถหาทางแก้ปัญหาได้

3.2 ทั้งสองฝ่ายเปลี่ยนทัศนคติจาก “ การเอาชนะกันและกัน ” มาเป็น “ การช่วยเอาชนะปัญหา ” ทัศนคติแบบนี้เป็นแรงผลักดันให้ทั้งสองฝ่ายมุ่งประเด็นไปที่ปัญหาว่า

คืออะไร อะไรคือจุดประสงค์หรือความต้องการที่แท้จริงของทั้งสองฝ่าย และวิธีการอะไรที่ช่วยให้ทั้งสองฝ่ายได้สนองความต้องการของตน

3.3 ทั้งสองฝ่ายมีความจริงใจที่จะแสดงหรือบอกความต้องการของตน ออกมาให้อีกฝ่ายทราบให้ชัดเจน เพราะสิ่งนี้จะป็นข้อมูลสำคัญในการนำมาใช้แก้ปัญหา

3.4 ทั้งสองฝ่ายมุ่งความสนใจไปในเรื่องการหาข้อมูลเพิ่มเติมที่จะมาช่วยในการตัดสินใจ เพื่หาวิธีการให้แต่ละฝ่ายได้บรรลุผลตามที่ตนต้องการ

3.5 ทั้งสองพยายามหลีกเลี่ยงการใช้คะแนนเสียงตัดสินหาข้อยุติ เพราะการลงคะแนนเสียงนั้นมักจะนำไปสู่แบบแผน แพ้-ชนะ ได้

3.6 ทั้งสองฝ่ายหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่เห็นแก่ตัว ทำให้ผู้อื่นเสียผลประโยชน์ ในทางตรงข้ามแต่ละฝ่ายจะเอาใจใส่กันและกันและช่วยกันจนได้ข้อยุติที่พอใจ

ยุทธวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งทั้ง 3 แบบเป็นวิธีการที่ใช้ได้ผลดีในระยะยาวและสามารถที่จะทำให้สำเร็จได้โดยการฝึกฝนทักษะบางอย่างเพิ่มเติมตามความจำเป็น

ศูนย์วิทยพัทพยาบาล
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย